

Architektura komputerów

sem. zimowy 2014/2015

cz. 2

Andrzej Jędruch

Przekazywanie parametrów do podprogramów (1)

- A. Sposoby przekazywania parametrów:
  - *przekazywanie przez wartość* (ang. call by value) – do podprogramu przekazywana jest bezpośrednio wartość parametru, którym może być liczba, tablica liczb, łańcuch znaków, itp;
  - *przekazywanie przez adres* (ang. call by location) – do podprogramu przekazywany jest adres lokacji pamięci, w której znajduje się przekazywana wartość.

Przekazywanie parametrów do podprogramów (2)

- B. Drogi przekazywania parametrów:
  - przez rejestry (w procesorach 64-bitowych, w procesorach klasy RISC)
  - przez stos (typowa, powszechnie stosowana metoda).

Przekazywanie parametrów przez stos (1)

- Przekazywanie parametrów do podprogramów (procedur, funkcji) przez stos jest powszechnie stosowane przez kompilatory opracowane dla procesorów 32-bitowych.
- W architekturze 64-bitowej pierwsze cztery parametry przekazywane są przez rejestry procesora, a dopiero ewentualny piąty parametr, szósty, itd. przekazywane są przez stos.
- Technikę przekazywania parametrów przez stos wyjaśnimy na przykładzie podprogramu **suma**, który wyznacza sumę trzech liczb 32-bitowych ze znakiem.

Przekazywanie parametrów przez stos (2)

- Przyjmujemy następujące założenia:
  - parametry, w postaci liczb 32-bitowych ze znakiem (kod U2), wpisywane są na stos przed wywołaniem podprogramu;
  - obliczona wartość wyrażenia (zakładamy, że również 32-bitowa) powinna zostać załadowana do rejestru EAX;
  - w trakcie wykonywania obliczeń nie wystąpi nadmiar (przepełnienie);
  - obowiązek zdjęcia parametrów ze stosu po wykonaniu obliczeń należy do podprogramu.

Przekazywanie parametrów przez stos (3)

- Jeśli przykładowe wartości parametrów będą wynosiły 17, -5, 7, to wywołanie podprogramu **suma** może mieć postać:

```
push    dword PTR 17
push    dword PTR -5
push    dword PTR 7
call    suma      ; wywołanie podprogramu
```

Przekazywanie parametrów przez stos (4)

- W wyniku wykonania podanych rozkazów zawartość stosu będzie następująca:

↑	
większe	
adresy	17
	-5
	7
mnijesz	ślad rozkazu CALL
adresy	
↓	

Odczytywanie parametrów przez rozkazy wewnątrz podprogramu (1)

- Odczytywanie wartości parametrów wewnątrz podprogramu za pomocą rozkazu POP byłoby kłopotliwe: wymagałoby uprzedniego odczytania wartości śladu, a po wykonaniu obliczeń należało by ponownie załadować ślad na stos.
- Odczytane parametry można by umieścić w rejestrach ogólnego przeznaczenia — rejestry te jednak używane są do wykonywania obliczeń i przechowywania wyników pośrednich, wskutek czego nadają się do przechowywania jedynie kilku parametrów.

Odczytywanie parametrów przez rozkazy wewnątrz podprogramu (2)

- W celu zorganizowania wygodnego dostępu do parametrów umieszczonych na stosie przyjęto, że obszar zajmowany przez parametry będzie traktowany jako zwykły obszar danych.
- W istocie stos jest bowiem umieszczony w pamięci głównej (operacyjnej) i nic nie stoi na przeszkodzie, by w pewnych sytuacjach traktować jego zawartość jako zwykłe dane.

Odczytywanie parametrów przez rozkazy wewnątrz podprogramu (3)

- Taki niestandardowy dostęp do danych zapisanych na stosie wymaga znajomości ich adresów.
- Trzeba przy tym uwzględnić, że położenie danych zapisanych na stosie ustalone jest dopiero w trakcie wykonywania programu, i może się zmieniać przy kolejnych wywołaniach podprogramu — konieczne jest więc opracowanie schematu wyznaczania adresów parametrów umieszczonych na stosie, dostosowanego do aktualnej sytuacji na stosie (każdy parametr zajmuje w pamięci 4 bajty).

Odczytywanie parametrów przez rozkazy wewnątrz podprogramu (4)

[esp] + 12	17
[esp] + 8	-5
[esp] + 4	7
[esp] + 0	Ślad rozkazu CALL

Odczytywanie parametrów przez rozkazy wewnątrz podprogramu (5)

- Można zauważyć, że parametry podprogramu odległe są o ustaloną liczbę bajtów od wierzchołka stosu (tu: o 4 bajty, na których zapisany jest ślad).
- Ponieważ położenie wierzchołka stosu wskazuje rejestr ESP, więc na podstawie zawartości rejestru ESP można wyznaczyć adresy parametrów, np. liczba -5 znajduje się w komórce pamięci o adresie równym zawartości rejestru ESP powiększonej o 8.
- Z kolei znając adres komórki pamięci można odczytać jej zawartość posługując się mechanizmem adresowania indeksowego.

Pomocniczy wskaźnik stosu EBP (1)

- Zawartość rejestru ESP może się zmieniać w trakcie wykonywania podprogramu, konieczne jest więc użycie innego rejestru, którego zawartość, ustalona przez cały czas wykonywania podprogramu, będzie wskazywała obszar parametrów na stosie — rolę tę pełni, specjalnie do tego celu zaprojektowany rejestr EBP, często nazywany *pomocniczym wskaźnikiem stosu*.

Pomocniczy wskaźnik stosu EBP (2)

- Jeśli zawartość rejestru EBP jest równa zawartości ESP, to adres określony przez EBP wskazuje wierzchołek stosu, a EBP zwiększony o 4, 8, 12, ... wskazuje kolejne, uprzednio zapisane, wartości 32-bitowe na stosie (należy pamiętać, że stos "rośnie" w kierunku malejących adresów, zatem lokacje bardziej odległe od wierzchołka stosu będą miały wyższe adresy).
- Ponieważ zawartość rejestru EBP jest zazwyczaj potrzebna w programie nadrzędnym, więc przed użyciem EBP w podprogramie trzeba zapamiętać jego zawartość na stosie.

Pomocniczy wskaźnik stosu EBP (3)

- Zaraz po tym trzeba wpisać do rejestru EBP aktualną zawartość rejestru ESP, tak by możliwy był dostęp do parametrów zapisanych na stosie — zatem dwa pierwsze rozkazy podprogramu **suma** będą miały postać:

```
suma  PROC
push  ebp    ; przechowanie EBP na stosie
mov   ebp, esp ; po wykonaniu tego
              ; rozkazu, rejestr EBP
              ; będzie wskazywał
              ; wierzchołek stosu
```

Pomocniczy wskaźnik stosu EBP (4)

Aktualna sytuacja na stosie (po wykonaniu dwóch omówionych rozkazów) pokazana jest rysunku.

[ebp] + 16	17
[ebp] + 12	-5
[ebp] + 8	7
[ebp] + 4	Ślad rozkazu CALL
[ebp] + 0	Zawartość EBP

Kod podprogramu **suma**

```
suma  PROC
push  ebp    ; przechowanie EBP na stosie
mov   ebp, esp ; po wykonaniu tego rozkazu rejestr EBP
              ; będzie wskazywał wierzchołek stosu

mov   eax, [ebp] + 8
add   eax, [ebp] + 12
add   eax, [ebp] + 16
; wynik obliczeń znajduje się w rejestrze EAX

pop   ebp    ; odtworzenie rejestru EBP
ret    12     ; powrót do programu wywołującego
              ; i usunięcie parametrów ze stosu

suma  ENDP
```

Powrót z podprogramu (1)

- Przy tworzeniu podprogramu **suma** przyjęliśmy założenie, że obowiązek zdjęcia parametrów ze stosu po wykonaniu obliczeń należy do podprogramu.
- Wymaganie to można łatwo zrealizować przez zastosowanie rozkazu RET z parametrem.

Powrót z podprogramu (2)

- Występujący na końcu przykład rozkaz `RET 12` powoduje przesłanie zawartości wierzchołka stosu do rejestru EIP (tak jak `RET` bez parametru), a następnie zwiększa zawartość wskaźnika stosu ESP o wartość parametru (tu: o 12).
- Praktycznie, zwiększenie rejestru ESP o 12 oznacza usunięcie ze stosu trzech parametrów 32-bitowych (zajmują one 12 bajtów).

Zmienne statyczne i dynamiczne (1)

- W typowym programie w języku wysokiego poziomu (np. w C) potrzebne są m.in. zmienne, które muszą być dostępne dla różnych procedur i funkcji przez cały czas wykonywania programu – takie zmienne, zwane *statycznymi*, definiowane są w segmencie danych programu.
- Procedury i funkcje wykonują także działania na *zmiennych lokalnych* – zmienne te, nazywane *dynamicznymi*, definiowane wewnątrz funkcji lub procedury, potrzebne są tylko w trakcie ich wykonywania.

Zmienne statyczne i dynamiczne (2)

- Po zakończeniu wykonywania funkcji lub procedury, zmienne lokalne powinny być usunięte z pamięci.
- Zmienne lokalne powinny zajmować obszar pamięci przydzielany tylko na czas wykonywania funkcji (podprogramu) – wygodnie jest umieścić ten obszar na stosie.
- W celu rezerwacji potrzebnego obszaru pamięci na stosie wystarczy tylko odpowiednio zmniejszyć wskaźnik stosu ESP.

Zmienne statyczne i dynamiczne (3)

- Jeśli w programie zadeklarowane cztery zmienne typu `int`, np. `int x, y, z, wynik`, to konieczne jest zarezerwowanie 16 bajtów (każda taka zmienna typu `int` w trybie 32-bitowym zajmuje 4 bajty) – na poziomie kodu rozkazowego rezerwacja taka ma postać:

```
sub    esp, 16
```

- Zmniejszenie rej. ESP o 16 można interpretować jako zapisanie na stos 16 bajtów o nieokreślonej wartości początkowej – powstaje w ten sposób zarezerwowany obszar 16-bajtowy, w którym będą zapisywane wartości zmiennych lokalnych.

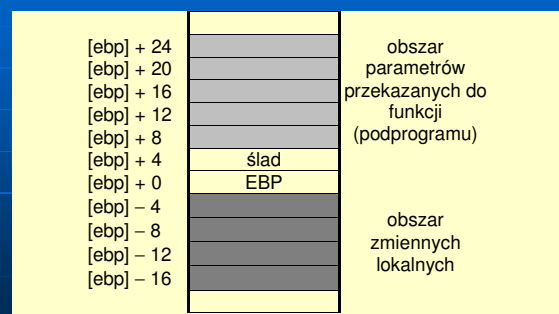
Zmienne statyczne i dynamiczne (4)

- Zazwyczaj omawiana rezerwacja wykonywana jest w początkowej części podprogramu

```
push    ebp        ; przechowanie EBP
mov     ebp, esp
sub     esp, 16 ; rezerwacja 16 bajtów
```

- W rezultacie na stosie, obok istniejącego już obszaru zawierającego parametry przekazywane do funkcji, pojawia się inny obszar, w którym przechowywane są zmienne lokalne (np. `x`, `y`, `z`, `wynik`).

Zmienne statyczne i dynamiczne (5)

Zmienne statyczne i dynamiczne (6)

- Dostęp do zmiennych lokalnych realizowany jest również za pomocą pomocniczego wskaźnika stosu EBP, przy czym w wyrażeniach adresowych występuje znak minus, np. `[ebp - 12]`
- Przydzielony obszar pamięci zwalnia się w końcowej części podprogramu poprzez odpowiednie zwiększenie wskaźnika stosu ESP lub przepisanie `ESP ← EBP`

Ramka stosu (1)

- Tak zorganizowany podprogram wykonuje działania na danych dostępnych w:
  - na stosie umieszczone są wartości parametrów, które zostały przekazane przez program wywołujący;
  - na stosie przechowywane są także wartości zmiennych lokalnych;
  - zmienne globalne (np. w języku C deklarowane na zewnątrz funkcji) przechowywane w odrębnym obszarze danych statycznych, dostępnym dla wszystkich podprogramów.

Ramka stosu (2)

- Obszar stosu, w którym zawarte są zmienne lokalne podprogramu, przekazane parametry i ślad rozkazu CALL nazywany jest **ramką stosu**.
- Część ramki stosu jest już umieszczona na stosie w chwili wywołania podprogramu — stanowi ona *rekord aktywacji*.
- W takim ujęciu zawartość rejestru EBP można uważać za wskaźnik ramki: rejestr EBP wskazuje dane zawarte w bieżącej ramce.
- W literaturze wskaźnik ramki oznaczany jest skrótem FP (ang. frame pointer).

Interfejs ABI (1)

- Współczesne systemy oprogramowania składają się wielu modułów, w tym bibliotecznych, które muszą współdziałać na poziomie kodu binarnego — nierzadko kody źródłowe tych modułów tworzone są w różnych językach programowania.
- W tej sytuacji konieczne jest wprowadzenie reguł i ustaleń opisujących zasady współpracy, na poziomie kodu binarnego, między programami, bibliotekami i systemem operacyjnym — taki zbiór reguł i ustaleń nazwano interfejsem ABI (ang. Application Binary Interface).

Interfejs ABI (2)

- ABI definiuje *standard wywoływania* (ang. calling convention), który określa sposób wywoływania funkcji, przekazywania jej argumentów, przejmowania obliczonej wartości, podaje wykaz rejestrów, których zawartości powinny być zachowane, itp.; m.in. standard ten określa czy parametry przekazywane są przez rejestry czy przez stos, a jeśli przez stos to w jakiej kolejności są ładowane, czy dopuszcza się zmienną liczbę argumentów, itd.

Standardy wywoływania funkcji (1)

- Kompilatory języków programowania stosują kilka typowych sposobów przekazywania parametrów do funkcji, znanych jako:
  - standard Pascal,*
  - standard C*
  - standard StdCall*
- Główne różnice między standardami dotyczą kolejności ładowania parametrów na stos i obowiązku usuwania parametrów.

Standardy wywoływania funkcji (2)

Standard	Kolejność ładowania na stos	Obowiązek zdjęcia parametrów
Pascal	od lewej do prawej	wywołany podprogram
C	od prawej do lewej	program wywołujący
StdCall	od prawej do lewej	wywołany podprogram

- W trybie 32-bitowym czasami stosuje się też standard *FastCall*, w którym parametry przekazywane są przez rejestry procesora.
- W tym przypadku standard nie jest ustalony, np. kompilatory Microsoft i Gnu przekazują dwa pierwsze parametry przez rejestry ECX i EDX, a dalsze przez stos wg reguł *StdCall*.

Standardy wywoływania funkcji (3)

	Aplikacje 16-bitowe DOS, Windows	Aplikacje 32-bitowe Windows, Linux
Rejestry używane bez ograniczeń	AX, BX, CX, DX, ES, ST(0) – ST(7)	EAX, ECX, EDX, ST(0) – ST(7), XMM0 – XMM7
Rejestry, które muszą być zapamiętywane i odtwarzane	SI, DI, BP, DS	EBX, ESI, EDI, EBP
Rejestry, które nie mogą być zmieniane		DS, ES, FS, GS, SS
Rejestry używane do przekazywania parametrów		(ECX)
Rejestry używane do zwracania wartości	AX, DX, ST(0)	EAX, EDX, ST(0)

Standardy wywoływania funkcji (4)

	Aplikacje 64-bitowe Windows	Aplikacje 64-bitowe Linux
Rejestry używane bez ograniczeń	RAX, RCX, RDX, R8 – R11, ST(0) – ST(7), XMM0 – XMM5	RAX, RCX, RDX, RSI, RDI, R8 – R11, ST(0) – ST(7), XMM0 – XMM15
Rejestry, które muszą być zapamiętywane i odtwarzane	RBX, RSI, RDI, RBP, R12 – R15, XMM6 – XMM15	RBX, RBP, R12 – R15
Rej., które nie mogą być zmieniane		
Rejestry używane do przekazywania parametrów	RCX, RDX, R8, R9, XMM0 – XMM3	R8, R9, XMM0 – XMM7
Rejestry używane do zwracania wartości	RAX, XMM0	RAX, RDX, XMM0, XMM1, ST(0), ST(1)

Standardy wywoływania funkcji (5)

- Znaczniki operacji arytmetycznych i logicznych (w rejestrze znaczników) mogą być używane bez ograniczeń.
- Znacznik DF powinien być zerowany zarówno przed wywołaniem podprogramu, jak i wewnątrz podprogramu przed rozkazem RET, jeśli używane były rozkazy operacji blokowych (np. MOVSB).

Program przykładowy C/ASM (1)

- Program podany na kolejnych slajdach wyznacza sumę wszystkich elementów podanej tablicy, a także wyznacza sumy liczb ujemnych i dodatnich. Obliczenia ww. sum realizowane jest za pomocą kodu w asemblerze.
- Obliczona suma wszystkich elementów przekazywana jest przez nazwę funkcji, a sumy liczb ujemnych i dodatnich – przez argumenty funkcji (w postaci wskaźników).

Program przykładowy C/ASM (2)

```
#include <stdio.h>
extern int sumy_liczb (int * tablica, int n,
    int * suma_ujemnych, int * suma_dodatnich);
int main ()
{
    int punkty[5] = {-3, 14, 21, 0, -1};
    int ujemne, dodatnie, wszystkie;

    wszystkie = sumy_liczb (punkty, 5, &ujemne,
        &dodatnie);
    printf("\nSuma wszystkich liczb = %d", wszystkie);
    printf("\nSuma dodatnich = %d\nSuma ujemnych = \n",
        &dodatnie, &ujemne);
    return 0;
}
```


Program przykładowy C/ASM (3)

Sytuacja na stosie po wykonaniu dwóch pierwszych rozkazów podprogramu

[ebp] + 20	Wskaźnik do zmiennej „suma_dodatnich”
[ebp] + 16	Wskaźnik do zmiennej „suma_ujemnych”
[ebp] + 12	n
[ebp] + 8	Adres tablicy
[ebp] + 4	Ślad rozkazu CALL
[ebp] + 0	Zawartość EBP

Program przykładowy C/ASM (4)

; obliczanie sumy liczb dodatnich i sumy liczb ujemnych
; oraz sumy wszystkich liczb

```
.686
.model flat
public _sumy_liczb
.code

_sumy_liczb PROC
; funkcja wywoływana jest z poziomu języka C,
; prototyp ma postać:
; extern int sumy_liczb (int * tablica, int n,
; int * suma_ujemnych, int * suma_dodatnich);

push    ebp
mov     ebp, esp
```

Program przykładowy C/ASM (5)

; przechowanie rejestrów EBX, ESI, EDI

```
push    ebx
push    esi
push    edi

mov     ebx, [ebp+8]; adres tablicy liczb
mov     ecx, [ebp+12]; rozmiar tablicy

mov     edx, 0 ; początkowa wartość
; sumy wszystkich liczb
mov     esi, 0 ; początkowa wartość sumy liczb ujem.
mov     edi, 0 ; początkowa wartość sumy liczb dodatn.
```

Program przykładowy C/ASM (6)

```
ptl:
add     edx, [ebx] ; dodanie kolejnego elementu do
; sumy wszystkich liczb
cmp     dword PTR [ebx], 0 ; porównanie kolejnego
; elementu tablicy
jl      ujemna; skok. gdy liczba ujemna
add     edi, [ebx] ; aktualizacja sumy liczb dodatnich
jmp     dalej
ujemna:
add     esi, [ebx] ; aktualizacja sumy liczb ujemnych
dalej:
add     ebx, 4 ; zwiększenie indeksu o 4, tak by
; wskazywał następny element tablicy
loop    ptl ; sterowanie pętlą
```

Program przykładowy C/ASM (7)

; adresy zmiennych, do których zostaną wpisane sumy liczb:
; ujemnych [ebp+16], dodatnich [ebp+20]

```
mov     ebx, [ebp+16]
mov     [ebx], esi ; przesłanie sumy liczb ujemnych
mov     ebx, [ebp+20]
mov     [ebx], edi ; przesłanie sumy liczb dodatnich
mov     eax, edx ; przesłanie sumy wszystkich liczb

pop     edi ; odtworzenie zawartości rejestrów
pop     esi
pop     ebx
pop     ebp
ret     ; powrót z podprogramu

_sumy_liczb ENDP
END
```

Funkcje systemowe (1)

- W początkowym okresie rozwoju informatyki każdy program był całkowicie samodzielny i w trakcie wykonywania nie korzystał z pomocy innych programów — tego rodzaju rozwiązania spotyka się współcześnie w mikrokomputerach (mikrokontrolerach) obsługujących nieskomplikowane urządzenia.

Funkcje systemowe (2)

- Zauważono, że wiele programów ma takie same lub bardzo podobne fragmenty, związane głównie z obsługą urządzeń wejścia/wyjścia (wówczas dalekopisu) — te fragmenty kodu zostały wydzielone i została im nadana postać podprogramów.
- Podprogramy te zostały udostępnione innym programom, które mogły je wywoływać w trakcie wykonywania — w ten sposób zaczęły powstawać **systemy operacyjne**.
- Później obudowano te podprogramy dodatkowymi modułami, których zadaniem było zarządzanie systemem komputerowym.

Funkcje systemowe (3)

- Programy wykonywane we współczesnych komputerach ogólnego przeznaczenia zazwyczaj nie mogą bezpośrednio sterować pracą sprzętu, ale jedynie za pośrednictwem funkcji systemowych udostępnianych przez system operacyjny.
- Dokumentacja systemu operacyjnego dostarczana użytkownikom (programistom) zawiera katalog funkcji systemowych, które mogą być wywoływane z poziomu programu.

Interfejs programowania aplikacji (API) (1)

- Dla każdej funkcji systemowej w katalogu podane są szczegółowe informacje o wymaganych parametrach i sposobach przekazywania ich do podprogramów systemowych.
- W ten zostaje określony pewien interfejs określający sposób porozumiewania się programu z systemem operacyjnym — interfejs ten oznaczany jest skrótem API (ang. application programming interface), co tłumaczy się jako *interfejs programowania aplikacji*.

Interfejs programowania aplikacji (API) (2)

- W aktualnie używanych systemach MS Windows dostępny jest interfejs Win32 API; w komputerach wyposażonych w system Linux używany jest interfejs zgodny ze standardem POSIX (ang. Portable Operating System Interface).
- Podstawowy zestaw Win32 API obejmuje około 1000 funkcji systemowych, które definiują zarządzanie procesami i wątkami, operacje na plikach, operacje graficzne, i wiele innych; zestaw jest w trakcie ciągłego rozwoju — pojawienie się nowych zastosowań powoduje rozszerzenie zestawu o kolejne grupy funkcjonalne, jak np. DirectX, OpenGL, WinSock, WNet i inne.

Funkcja GetComputerName (1)

- Wywołanie funkcji systemowej GetComputerName spowoduje wpisanie nazwy komputera do wskazanego obszaru pamięci.
- Poniżej podano fragmenty oryginalnego opisu katalogowego (Win32 API) funkcji GetComputerName, a następnie przykład wywołania tej funkcji na poziomie kodu w asemblerze.

Funkcja GetComputerName – fragment opisu oryginalnego (1)

GetComputerName

The **GetComputerName** function retrieves the computer name of the current system. This name is established at system startup, when it is initialized from the registry.

```
BOOL GetComputerName (  
    LPTSTR lpBuffer, // address of name buffer  
    LPDWORD nSize // addr. of size of name buffer  
);
```


Funkcja GetComputerName – fragment opisu oryginalnego (2)

Parameters

lpBuffer

Pointer to a buffer that receives a null-terminated string containing the computer name. The buffer size should be large enough to contain MAX_COMPUTERNAME_LENGTH + 1 characters.

nSize

Pointer to a **DWORD** variable. On input, the variable specifies the size, in bytes or characters, of the buffer. On output, the variable returns the number of bytes or characters copied to the destination buffer, not including the terminating null character.

If the buffer is too small, the function fails.

Return Values

If the function succeeds, the return value is nonzero. If the function fails, the return value is zero.

Funkcja GetComputerName – przykład wywołania w assemblerze (1)

```
.data
nazwa      db      80 dup (?)
rozmiar     dd      80

.code

push       dword PTR offset rozmiar
push       dword PTR offset nazwa
call       _GetComputerNameA@8

cmp        eax, 0
je         blad ; skok, gdy wystąpił błąd
```

Funkcja GetComputerName – przykład wywołania w assemblerze (2)

; wyświetlenie nazwy komputera

```
push       rozmiar
push       dword PTR offset nazwa
push       dword PTR 1
call       __write
add        esp, 12
```

Funkcja GetComputerName – przykład wywołania w assemblerze (3)

- Warto zwrócić uwagę na rozkaz **push rozmiar**, który podaje dla funkcji **write** liczbę wyświetlanych znaków.
- Pierwotna zawartość zmiennej **rozmiar** wynosiła 80, jednak zgodnie z podanym opisem funkcji **GetComputerName** zawarta tam liczba, w wyniku wykonania funkcji zostaje zastąpiona przez liczbę znaków nazwy komputera (bez bajtu zerowego).
- Zatem mamy tu do czynienia z przekazywaniem obliczonej wartości przez argument funkcji, który został określony jako adres zmiennej **rozmiar**.

Inne interfejsy programowania w systemie Windows i Linux (1)

- Oprócz interfejsu Win32 API, system Windows (z wyjątkiem wersji 64-bitowych) udostępnia także inny interfejs przejęty z używanego dawniej systemu DOS — interfejs ten określony jest na poziomie assemblera i może być używany jedynie w 16-bitowych programach wykonywanych w trybie V86 (lub w trybie rzeczywistym).
- W tym przypadku funkcje systemowe wywołuje się za pomocą rozkazu INT 21H, który można uważać za odmianę rozkazu CALL.

Inne interfejsy programowania w systemie Windows i Linux (2)

- Adresy podprogramów realizujących funkcje systemowe nie są znane w trakcie translacji programu — zastąpienie nazw funkcji systemowych przez odpowiednie adresy wykonuje system operacyjny bezpośrednio po załadowaniu programu do pamięci.
- Ze względu na ograniczenia sprzętowe wcześniejszych wersji komputerów osobistych, w systemie DOS przyjęto, że funkcje systemowe identyfikowane są przez numery katalogowe, a nie przez nazwy funkcji.

Inne interfejsy programowania w systemie Windows i Linux (3)

- Podany numer funkcji jest traktowany jako indeks w specjalnej tablicy adresowej, której elementami są adresy funkcji systemowych.
- W przypadku wytworzenia nowej wersji systemu operacyjnego, adresy poszczególnych funkcji ulegają zmianie, ale sposób ich wywoływania za pomocą indeksu w tablicy pozostaje niezmieniony.
- W architekturze x86 koncepcja ta została zrealizowana za pomocą tablicy adresowej zwanej **tablicą wektorów (deskryptorów) przerwań**.

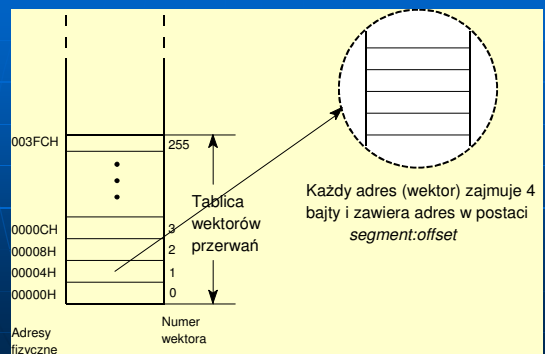
Tablica wektorów przerwań (1)

- Używane obecnie procesory zgodne z architekturą x86, bezpośrednio po uruchomieniu pracują w trybie rzeczywistym, prawie identycznym z trybem pracy stosowanym przez procesory 8086/8088 (będące pierwowzorem całej rodziny).
- Tryb rzeczywisty oferuje dość ubogie mechanizmy adresowania i słabą pomoc dla systemu operacyjnego, wobec czego po dokonaniu wstępnych testów (kilkadziesiąt sekund) system operacyjny przełącza procesor do trybu chronionego, w którym dostępne są rozbudowane mechanizmy adresowania i ochrony systemu.

Tablica wektorów przerwań (2)

- W odniesieniu do trybu rzeczywistego używany jest termin *tablica wektorów przerwań*, natomiast w trybie chronionym mówimy o *tablicy deskryptorów przerwań* — funkcjonalnie obie tablice pełnią identyczną rolę.
- Podany dalej opis dotyczy *tablicy wektorów przerwań* — ze względu na brak mechanizmów ochrony w trybie rzeczywistym, tablica wektorów pozwala na wykonywanie interesujących eksperymentów w zakresie sprzętu i oprogramowania.
- W trybie chronionym podobne eksperymenty są trudne lub niemożliwe do realizacji.

Tablica wektorów przerwań (3)

Tablica wektorów przerwań (4)

- Tablica wektorów przerwań zawiera 256 adresów 4-bajtowych i umieszczona jest w pamięci operacyjnej począwszy od adresu fizycznego 0.
- Adresy podprogramów w tej tablicy zapisywane są w układzie *segment:offset*; oba pola są 16-bitowe, a pole *offset* zajmuje dwa bajty o niższych adresach.
- Adres fizyczny w tym przypadku określa formuła $\text{segment} * 16 + \text{offset}$

Wywoływanie podprogramów systemowych za pomocą rozkazu INT (1)

- Do wywoływania podprogramów systemowych za pośrednictwem tablicy wektorów przerwań zdefiniowano rozkaz INT.
- Rozkaz INT należy klasyfikować jako rozkaz skoku do podprogramu typu pośredniego, podobny do rozkazu CALL.
- Jednocześnie rozkaz INT wykazuje zewnętrzne podobieństwo do (dalej omawianych) przerwań sprzętowych i tego powodu został nazwany *INTerrupt*, czyli przerwanie — podobieństwo to może utrudniać zrozumienie istoty mechanizmu przerwań sprzętowych.

Wywoływanie podprogramów systemowych za pomocą rozkazu INT (2)

- Rozkaz INT pozostawia ślad na stosie zawierający rejestry (E)IP, CS i rejestr znaczników (E)FLAGS; następnie wykonuje do podprogramu, którego adres określony jest przez zawartość wektora przerwania o numerze określonym przez argument rozkazu INT.
- Przykładowo, rozkaz INT 21H powoduje skok do podprogramu, którego adres zawarty jest w wektorze o numerze 33 (=21H).

Wywoływanie podprogramów systemowych za pomocą rozkazu INT (3)

- Ze względu na inną strukturę śladu, zdefiniowano oddzielny rozkaz powrotu z podprogramu IRET — rozkaz ten jest używany w przypadku gdy podprogram został wywołany za pomocą rozkazu INT albo wskutek wystąpienia przerwania sprzętowego lub wyjątku procesora.

Przykład wywołania za pomocą rozkazu INT w systemie Windows (1)

- W omawianym interfejsie systemu Windows, odziedziczonym po systemie DOS, poszczególnym funkcjom systemowym przypisano numery katalogowe.
- Przed wywołaniem funkcji (rozkaz INT 21H) do rejestru AH należy wpisać odpowiedni numer katalogowy, a dodatkowe parametry umieszcza się w innych rejestrach.

Przykład wywołania za pomocą rozkazu INT w systemie Windows (2)

- Poniższy fragment programu wyświetla na ekranie literę A za pomocą funkcji o numerze katalogowym 2

```
mov dl, 'A'      ; kod ASCII znaku wpisywany
                  ; jest do rejestru dl
mov ah, 2        ; nr katalogowy funkcji
int 21H          ; wywołanie funkcji systemowej
```

- Ta sama technika wywoływania podprogramów systemowych używana jest także w omawianym dalej systemie BIOS.

Przykład wywołania za pomocą rozkazu INT w systemie Windows (3)

- W literaturze omawiany interfejs API określany często jest nieściśłym terminem *przerwania DOSu*.
- Zaletą tego interfejsu są m.in. proste operacje wprowadzania i wyprowadzania pojedynczych znaków (np. funkcja katalogowa nr 1 odczytuje znak z klawiatury), co koresponduje ze stylem programów pisanych w asemblerze.
- Jednak firma Microsoft stopniowo eliminuje omawiany interfejs — nie jest on już dostępny w 64-bitowych wersjach systemu Windows.

Przykład wywołania za pomocą rozkazu INT w systemie Linux (1)

- W podobny sposób mogą być wywoływane podprogramy systemowe w systemie Linux. Dla programów kodowanych w asemblerze dostępny jest zestaw funkcji systemowych, które wywołuje się za pomocą rozkazu INT 80H.
- W tym przypadku numer funkcji systemowej podaje się w rejestrze EAX, a pozostałe parametry wywołania w innych rejestrach.
- Katalog funkcji systemowych zawiera obszerny zestaw funkcji zgodnych ze specyfikacją POSIX. Opisy poszczególnych funkcji systemowych można znaleźć na wielu stronach internetowych.

Przykład wywołania za pomocą rozkazu INT w systemie Linux (2)

- Przykładowo, wywołanie INT 80H przy EAX = 3 powoduje odczytanie zawartości pliku, przy czym wcześniej do rejestru EBX należy wpisać deskryptor (dojście) pliku, do ECX adres obszaru pamięci, do którego zostanie wpisana zawartość pliku, a do rejestru EDX liczbę bajtów do przeczytania.

System BIOS (1)

- Bezpośrednio po uruchomieniu (lub zresetowaniu) komputera procesory x86 pobierają pierwszy rozkaz z komórki pamięci o adresie FFFF0H — zazwyczaj znajduje się tam rozkaz skoku bezwarunkowego prowadzący do programów dokonujących wstępnej inicjalizacji sprzętu w komputerze
- Omawiane programy przechowywane są w pamięci ROM (ang. read-only memory — pamięć tylko do odczytu), która jest nagrywana w trakcie produkcji komputerów; obecnie używa się zwykle pamięci EEPROM, co pozwala na późniejszą aktualizację oprogramowania.

System BIOS (2)

- W pamięci ROM obok ww. inicjalizujących umieszcza się także programy testujące i konfiguruje zainstalowany sprzęt — wstępne testowanie sprzętu przed uruchomieniem systemu operacyjnego zapobiega przed dalszymi powikłaniami, które mogą doprowadzić do uszkodzenia oprogramowania i danych.
- W pamięci ROM przechowywany jest także pakiet podprogramów wykonujących podstawowe czynności sterowania i obsługi urządzeń (zwykle na poziomie portów).

System BIOS (3)

- Można więc powiedzieć, że w pamięci ROM znajduje się mini-system operacyjny — w komputerach PC system ten nosi nazwę BIOS — Basic Input Output System.
- System BIOS zawiera m.in. zestaw programów testujących POST (ang. Power On Self Test), uruchamianych po włączeniu komputera.
- Funkcje udostępniane przez BIOS dla innych programów tworzą BIOS API, który oferuje elementarny zestaw operacji, niezależny od konstrukcji konkretnego komputera (zatem oprogramowanie BIOSu może "wyrównywać" różnice w konstrukcji sprzętu).

System BIOS (4)

- BIOS posiada także mechanizmy pozwalające na dynamiczną konfigurację systemu, w zależności od wyposażenia komputera.
- BIOS został tak skonstruowany, że niektóre jego fragmenty mogą być umieszczone na kartach rozszerzeniowych komputera (np. na karcie sterownika graficznego).

System BIOS (5)

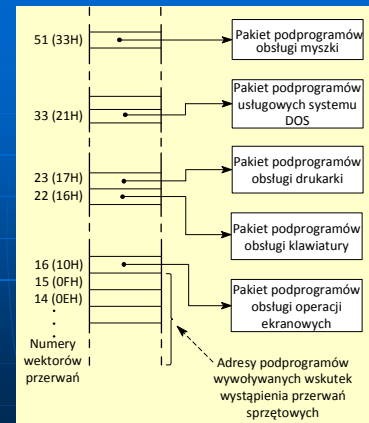
- BIOS zapisany jest w pamięci ROM i w przestrzeni adresowej 1 MB zajmuje obszar pamięci począwszy od adresu fizycznego F0000H (lub F000H:0000H w formacie *segment:offset*).

FFFF0H	BIOS
A0000H	Pamięć ekranu i inne obszary robocze
	Programy użytkowe
0	System operacyjny

Funkcje systemowe BIOSu (1)

- BIOS udostępnia funkcje systemowe potrzebne do uruchomienia właściwego systemu operacyjnego, a także do komunikacji z użytkownikiem (np. w celu konfiguracji komputera) — funkcje te wywoływane są za pomocą rozkazu INT, który można traktować jako odmianę rozkazu CALL.
- Operand rozkazu INT (np. INT 10H — operacje sterownika graficznego) stanowi indeks do tablicy wektorów przerwań, w której podane są adresy podprogramów realizujących funkcje systemowe.

Funkcje systemowe BIOSu (2)

System UEFI

- Następcą systemu BIOS w komputerach jest stopniowo rozwijany interfejs UEFI (ang. Unified Extensible Firmware Interface).
- UEFI rozszerza możliwości konfiguracji sprzętu, a w przyszłości ma oferować wiele nowych usług, np. możliwość komunikacji przez internet w przypadku uszkodzenia głównego systemu operacyjnego. Niektóre planowane jego właściwości wzbudzają pewne kontrowersje, np. ograniczenia dostępu do nośników multimedialnych.

Pamięć fizyczna i wirtualna (1)

- Rozkazy (instrukcje) programu odczytujące dane z pamięci operacyjnej (czy też zapisujące wyniki) zawierają informacje o położeniu danej w pamięci, czyli zawierają adres danej.
- W wielu procesorach adres ten ma postać *adresu fizycznego*, czyli wskazuje jednoznacznie komórkę pamięci, gdzie znajduje się potrzebna dana.
- W trakcie operacji odczytu adres fizyczny kierowany do układów pamięci poprzez linie adresowe, a ślad za tym układy pamięci odczytują i odsyłają potrzebną daną.

Pamięć fizyczna i wirtualna (2)

- Takie proste adresowanie jest niepraktyczne w systemach wielozadaniowych.
- W rezultacie wieloletniego rozwoju architektury procesorów i systemów operacyjnych wyłoniła się koncepcja **pamięci wirtualnej**, będącej pewną iluzją pamięci rzeczywistej (fizycznej).
- Pamięć operacyjna komputera w kształcie widzianym przez programistę nosi nazwę *pamięci wirtualnej*, a zbiór wszystkich możliwych adresów w pamięci wirtualnej nosi nazwę *wirtualnej przestrzeni adresowej*.

Pamięć fizyczna i wirtualna (3)

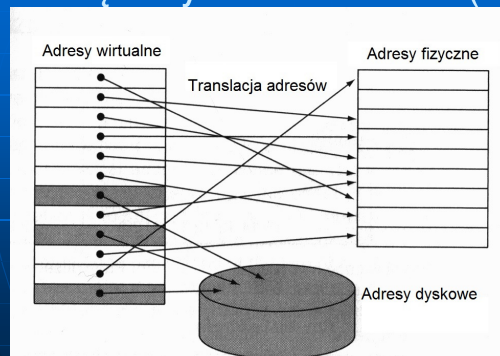
- Pamięć wirtualna jest implementowana za pomocą pamięci głównej (operacyjnej) i pamięci dyskowej.
- Zazwyczaj w pamięci operacyjnej przechowuje się tylko aktualnie używane fragmenty obszarów danych i rozkazów — aktualnie nieużywane obszary danych i rozkazów przechowywane są na dysku i miarę potrzeby przesyłane do pamięci głównej (operacyjnej).

Pamięć fizyczna i wirtualna (4)

- Programista, w trakcie tworzenia programu, może przyjąć, że w komputerze dostępna cała przestrzeń adresowa, np. 4 GB w postaci ciągłego obszaru pamięci, podczas gdy w rzeczywistości obszar ten może podzielony na fragmenty przechowywane częściowo w kilku obszarach pamięci fizycznej i częściowo na dysku.
- Programista nie musi też brać pod uwagę rozmiaru rzeczywiście zainstalowanej pamięci fizycznej, aczkolwiek zbyt mały rozmiar pamięci fizycznej zwiększa liczbę transmisji dyskowych, co spowalnia pracę programu.

Pamięć fizyczna i wirtualna (5)

Pamięć fizyczna i wirtualna (6)

- Transformacja adresów z przestrzeni wirtualnej na adresy fizyczne (rzeczywiście istniejących komórek pamięci) jest technicznie dość skomplikowana.
- Problemy te zostały jednak skutecznie rozwiązane, a związane z tym wydłużenie czasu wykonywania programu zwykle nie przekracza kilku procent.

Pamięć fizyczna i wirtualna (7)

- Przesyłanie danych i rozkazów z dysku do pamięci głównej i odwrotnie jest sterowane przez system operacyjny, silnie wspomagany przez specjalne funkcje procesora.
- Ww. przesyłanie jest niewidoczne z punktu widzenia zwykłego programu, w szczególności jeśli program żąda odczytania danych, które aktualnie znajdują się na dysku, to wykonywanie programu zostaje wstrzymane (program zostaje „uśpiony”) na czas transmisji z dysku do pamięci operacyjnej.

Pamięć fizyczna i wirtualna (8)

- Wprowadzenie pamięci wirtualnej przynosi szereg korzyści, m.in. w komputerze istnieje możliwość pseudo-jednoczesnego wykonywania wielu programów, który łączny rozmiar przekracza rozmiar zainstalowanej pamięci głównej (operacyjnej).

Funkcje systemowe a maszyny wirtualne

- Koncepcje wirtualizacji mogą się także odnosić do listy rozkazów procesora. Programista w niektórych kontekstach może nie zdawać sobie sprawy czy instrukcja występująca w programie stanowi pojedynczy rozkaz procesora, czy też wywołuje podprogram wchodzący w skład systemu operacyjnego (np. omawiany wcześniej rozkaz INT 21H).
- Funkcje systemu operacyjnego wraz z rozkazami procesora tworzą pewne środowisko, które częściowo jest realizowane sprzętowo, a częściowo przez funkcje systemu operacyjnego — powstaje w ten sposób pewna *maszyna wirtualna*, w której działa programista.

Dodawanie liczb całkowitych (1)

- Liczby całkowite kodowane są zazwyczaj jako liczby bez znaku (w naturalnym kodzie binarnym) albo jako liczby ze znakiem w kodzie U2
- Przypomnienie: wartość liczby binarnej kodowanej w systemie U2 określa wyrażenie (m oznacza liczbę bitów rejestru lub komórki pamięci):

$$w = -x_{m-1} \cdot 2^{m-1} + \sum_{i=0}^{m-2} x_i \cdot 2^i$$

Dodawanie liczb całkowitych (2)

- Przykłady kodowania liczb w kodzie U2:

-128	64	32	16	8	4	2	1
0	0	1	1	1	0	0	1

+32 +16 +8 +1 = 57

-128	64	32	16	8	4	2	1
1	1	1	1	1	1	1	1

-128 +64 +32 +16 +8 +4 +2 +1 = -1

Dodawanie liczb całkowitych (3)

- Dodawanie liczb w naturalnym kodzie binarnym jest wykonywane przez rozkaz ADD, np.

```
add    si, wynik
```

- W przypadku dodawania liczb ze znakiem w kodzie U2 można zauważyć, że jeśli pominąć skrajny lewy bit (bit znaku), to dodawanie może być wykonane tak samo jak dodawanie liczb bez znaku — niezależnie od tego czy liczba jest dodatnia czy ujemna, wagi przypisane poszczególnym bitom (z wyjątkiem skrajnego z lewej strony) mają wartości dodatnie.

Dodawanie liczb całkowitych (4)

- W trakcie dodawania skrajnych bitów trzeba uwzględnić, że mają one przypisane wagi będące liczbami ujemnymi (np. -128 w formacie 8-bitowym) oraz uwzględnić ewentualne przeniesienie powstałe w wyniku dodawania zawartości pozostałych bitów obu liczb
- Można tu rozpatrzyć kilka przypadków, których analiza wskazuje, że obliczenie sumy dwóch liczb w kodzie U2 wymaga dodania tych liczb traktowanych jako wartości w naturalnym kodzie binarnym, bez konieczności sprawdzania znaku.

Dodawanie liczb całkowitych (5)

- Tak więc algorytmy dodawania liczb kodowanych w systemie U2 są takie same jak dla liczb bez znaku (tj. liczb kodowanych w naturalnym kodzie binarnym).
- Z tego powodu rozkaz dodawania ADD może służyć zarówno do dodawania liczb bez znaku, jak i do dodawania liczb ze znakiem w kodzie U2; również rozkaz odejmowania SUB może wykonywać działania na obu typach liczb.

Przykład dodawania liczb całkowitych

- Za pomocą rozkazu ADD zostały dodane dwie analizowane wcześniej liczby binarne (+57 i -1)
  - liczba podana w nawiasie wpisywana jest do znacznika CF i stanowi wartość przeniesienia, które wystąpiło w trakcie dodawania najstarszych bitów obu liczb

$$\begin{array}{cccccccc} & 0 & 0 & 1 & 1 & 1 & 0 & 0 & 1 \\ & 1 & 1 & 1 & 1 & 1 & 1 & 1 & 1 \\ (1) & \hline & 0 & 0 & 1 & 1 & 1 & 0 & 0 & 0 \end{array}$$

Identyfikacja nadmiaru w trakcie dodawania (1)

- Czy uzyskany wynik dodawania jest poprawny?
- Udzielenie odpowiedzi na to pytanie jest możliwe tylko wówczas, gdy znamy typy dodawanych liczb.
- Jeśli przyjąć, że sumowanie wykonywane na liczbach w kodzie U2, tzn. wykonano obliczenie $57 + (-1) = 56$, to wynik jest poprawny.
- Jeśli jednak sumowane liczby interpretowano jako liczby bez znaku, tzn. wykonano dodawanie $57 + 255 = 312$, to wynik ($=56$) jest niepoprawny — w tym przypadku uzyskany wynik (312) nie mógł być zapisany na 8 bitach, wskutek czego wystąpiło przepełnienie.

Identyfikacja nadmiaru w trakcie dodawania (2)

- W przypadku dodawania liczb bez znaku ustawienie znacznika CF w stan 1 oznacza wystąpienie przeniesienia, co w podanym przykładzie interpretujemy jako nadmiar, a co z tym idzie niepoprawny wynik dodawania.
- Przeniesienie to nie ma jednak wpływu na poprawność wyniku, jeśli liczby interpretowane są jako liczby ze znakiem w kodzie U2.
- Na podstawie analizy podanego przykładu można stwierdzić, że identyfikacja nadmiaru powinna być prowadzona oddzielnie dla liczb ze znakiem (w kodzie U2) i dla liczb bez znaku.

Znaczniki CF i OF (1)

- W trakcie wykonywania rozkazu dodawania ADD procesor nie posiada żadnych informacji czy dodawane liczby zakodowane są jako liczby bez znaku czy też jako liczby w kodzie U2 — informacje takie posiada jedynie autor programu (czy kompilatora, który wytworzył te rozkazy).
- W tej sytuacji procesor udziela informacji o nadmiarze za pomocą dwóch znaczników:
  - CF (ang. carry flag) — dla przypadku, gdy dodawano liczby bez znaku;
  - OF (ang. overflow flag) — dla przypadku, gdy dodawano liczby w kodzie U2.

Znaczniki CF i OF (2)

- W dalszej kolejności, w zależności od typu dodawanych liczb programista testuje znacznik CF albo OF (do testowania można zastosować rozkazy jc, jnc albo jo, jno).
- Procesor ustawia znacznik CF na podstawie wartości przeniesienia, które powstaje przy dodawaniu najstarszych bitów obu liczb.
- Procesor ustawia znacznik OF na podstawie wartości wyrażenia $p_n \oplus p_{n-1}$, gdzie p_{n-1} i p_n oznaczają przeniesienia występujące podczas dodawania dwóch najbardziej znaczących bitów.

Odejmowanie liczb całkowitych (1)

- Zazwyczaj procesor wykonuje operację odejmowania poprzez zmianę znaku odjemnika, a następnie wykonuje dodawanie:

$$a - b = a + (-b)$$

- Jeden ze sposobów zmiany znaku liczby w kodzie U2 polega na zanegowaniu wszystkich bitów, a następnie dodaniu 1 do otrzymanej wartości.

Odejmowanie liczb całkowitych (2)

- Operacja odejmowania liczb ze znakiem (w kodzie U2) i liczb bez znaku, podobnie jak w przypadku dodawania, wykonywana jest przez ten sam rozkaz SUB — taką samą rolę jak przy dodawaniu pełnią znaczniki CF i OF, przy czym w operacji odejmowania znacznik CF reprezentuje pożyczkę.

Odejmowanie liczb całkowitych (3)

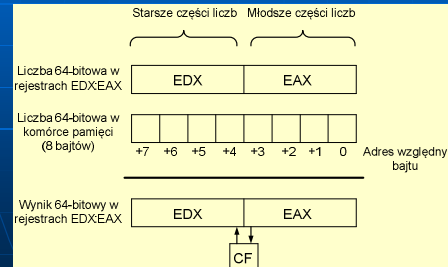
- Jednoargumentowy rozkaz NEG używany jest do obliczenia *liczby przeciwnej* (tj. zmiany znaku liczby w kodzie U2), np.

neg ecx

- Realizacja rozkazu NEG polega na odjęciu zawartości wskazanego obiektu od zera.
- Uwaga: należy odróżniać ten rozkaz od rozkazu negacji bitowej NOT.

Przykład dodawania w podwójnej precyzji (1)

- Dostępne są rozkazy, które wspomagają dodawanie i odejmowanie podwójnej precyzji

Przykład dodawania w podwójnej precyzji (2)

- W trakcie dodawania młodszych części obu liczb (rozkaz **add**) może wystąpić przeniesienie, które sygnalizowane jest przez ustawienie znacznika CF. Kolejny rozkaz (**adc**) uwzględnia to przeniesienie, dodając do wyniku drugiego dodawania liczbę zawartą w CF (0 lub 1).

```
; dodawanie młodszych części liczb
add     eax, dword PTR liczba
; dodawanie starszych części liczb
adc     edx, dword PTR liczba + 4
```

Mnożenie i dzielenie liczb całkowitych (1)

- Dla operacji mnożenia i dzielenia zdefiniowano oddzielne rozkazy dla liczb bez znaku i dla liczb ze znakiem w kodzie U2.
- Mnożenie liczb bez znaku wykonuje rozkaz MUL, a mnożenie liczb ze znakiem — rozkaz IMUL.
- Analogicznie w przypadku dzielenia: rozkaz DIV wykonuje dzielenie liczb bez znaku, rozkaz IDIV dzielenie liczb ze znakiem.

Mnożenie i dzielenie liczb całkowitych (2)

- Rozkazy dzielenia liczb całkowitych na podstawie dzielnej i dzielnika wyznaczają iloraz i resztę w postaci liczb całkowitych, przy czym spełniony jest związek:

$$\text{dzielna} = \text{iloraz} * \text{dzielnik} + \text{reszta}$$

przy czym wartość bezwzględna reszty jest zawsze mniejsza od wartości bezwzględnej dzielnika, a znak reszty jest taki sam jak znak dzielnej.

Nadmiar przy operacjach mnożenia i dzielenia (1)

- W typowych operacjach mnożenia (np. MUL, IMUL), mnożna i mnożnik zajmują jednakową liczbę bitów, a iloczyn umieszczany jest w rejestrze dwukrotnie dłuższym (zazwyczaj stanowiącym złożenie dwóch rejestrów, np. EDX:EAX) — w tej sytuacji nadmiar nigdy nie wystąpi.
- W typowych operacjach dzielenia (np. DIV, IDIV) dzielna jest dwukrotnie dłuższa od dzielnika, a iloraz i reszta umieszczane w rejestrach tych samych długości co dzielnik.

Nadmiar przy operacjach mnożenia i dzielenia (2)

- Błędne argumenty dzielenia mogą łatwo doprowadzić do powstania nadmiaru, który w przypadku rozkazu dzielenia prowadzi do wygenerowania *wyjątku procesora*, co powoduje przekazanie sterowania do systemu operacyjnego i zakończenie wykonywania programu.
- Wyjątki procesora omawiane będą w dalszej części wykładu.
- Podany niżej fragment programu wykonuje dzielenie 256/1, co przy nieodpowiednio dobranych długościach rejestrów prowadzi do wyjątku procesora (i zakończenia programu).

Nadmiar przy operacjach mnożenia i dzielenia (3)

```
mov    ax, 256
mov     bh, 1
div     bh ; wyjątek procesora !!!
```

- Podany rozkaz dzielenia DIV dzieli liczbę zawartą w 16-bitowym rejestrze AX przez liczbę umieszczoną w 8-bitowym rejestrze BH.
- Reszta z dzielenia wpisywana jest do rejestru AH, a iloraz (tu: 256) do 8-bitowego rejestru AL — ponieważ w rejestrze AL może być zapisana co najwyżej liczba 255, więc powstaje nadmiar, a ślad za tym generowany jest wyjątek procesora.

Operacje na danych logicznych

- Lista rozkazów procesora zawiera zazwyczaj obszerną grupę rozkazów wykonujących działania na danych logicznych. Ponieważ dane logiczne mogą przyjmować tylko wartości *prawda* (true) albo *fałsz* (false), więc do zapisu danej logicznej wystarcza jeden bit.
- Omawiana grupa rozkazów jest szczególnie rozbudowana w procesorach przeznaczonych do zastosowań w systemach sterowania.

Operacje bitowe (1)

- W grupie rozkazów przeznaczonych do wykonywania działań na danych logicznych dostępne są rozkazy wykonujące działania na pojedynczych bitach, jak też na zespołach bitów. W szczególności możliwe jest wykonanie różnych operacji logicznych: negacji, sumy, iloczynu, sumy modulo dwa.

Operacje bitowe (2)

- W architekturze x86 dostępne są rozkazy wykonujące działania na wybranym bicie, przy czym przed wykonaniem operacji zawartość bitu jest kopiowana do znacznika CF
BT	bit nie ulega zmianie
BTS	wpisanie 1 do bitu
BTR	wpisanie 0 do bitu
BTC	zanegowanie zawartości bitu

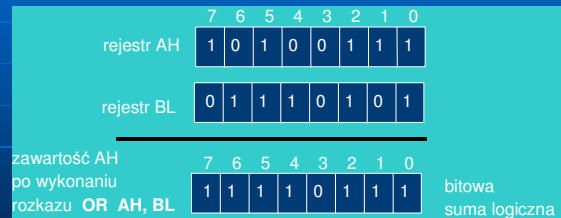
Operacje bitowe (3)

- Każdy ww. rozkaz ma dwa operandy:
  - pierwszy operand określa rejestr lub komórkę pamięci zawierającą modyfikowany bit,
  - drugi operand wskazuje numer bitu, na którym ma być wykonana operacja.
- Przykład: rozkaz **btc edi, 29** powoduje zaniegowanie bitu nr 29 w rejestrze EDI.

Operacje bitowe (4)

- Bitowe operacje logiczne mogą być też wykonywane jednocześnie na zespołach bitów umieszczonych w rejestrach lub w komórkach pamięci.
- Rozkaz NOT jest jednoargumentowy — następuje zanegowanie wszystkich bitów w rejestrze.
- Rozkazy AND (iloczyn logiczny), OR (suma logiczna), XOR (suma modulo dwa) są dwuargumentowe i wykonują operacje logiczne na odpowiadających sobie bitach obu operandów (rejestru lub komórki pamięci) — rezultat wpisywany jest do operandu docelowego.

Operacje bitowe (5)

Operacje bitowe (6)

- Do testowania zawartości jednego lub kilku bitów stosowany jest rozkaz TEST, który wyznacza iloczyn logiczny, ale nigdzie nie wpisuje uzyskanego wyniku — ustawia natomiast znaczniki (rozkaz TEST działa analogicznie do rozkazu CMP).

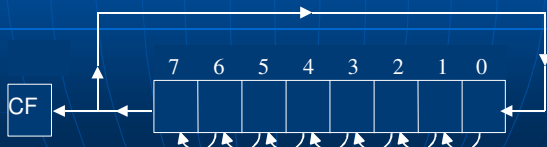
Przesunięcia logiczne

- Zawartość rejestru lub komórki pamięci traktowana jako ciąg bitów może być przesunięta w lewo lub prawo o podaną liczbę pozycji.
- Jeśli w trakcie przesuwania bity wychodzące z rejestru (lub z komórki pamięci) są tracone, to mówimy wówczas o *przesunięciu logicznym* (np. w x86 rozkazy SHL, SHR).

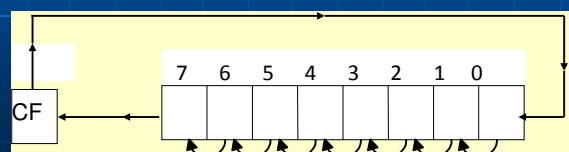
Przesunięcia cykliczne (1)

- Jeśli bity wychodzące są zwracane i wprowadzane z drugiej strony rejestru, to mówimy o *przesunięciu cyklicznym*, nazywanym także obrotem (np. w x86 rozkazy ROL, ROR).

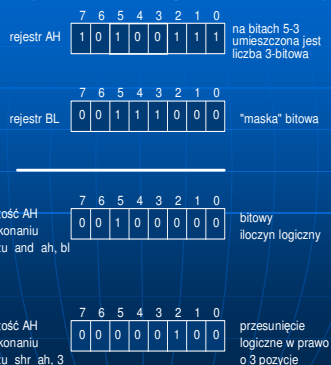

Przesunięcia cykliczne (2)

- Dostępne są także odmiany przesunięć cyklicznych: RCL i RCR — w rozkazach tych przyjmuje się, że na czas ich wykonywania znacznik CF staje się 9-, 17- lub 33-bitem rejestru — poniższy rysunek ilustruje przesunięcie w lewo (RCL).

Wyodrębnianie pól bitowych

Przesunięcia arytmetyczne (1)

- Rozkazy przesunięć arytmetycznych mogą być zastosowane do mnożenia i dzielenia przez 2, 4, 8, ... (ogólnie: przez 2^k) — w przypadku dzielenia pozwala to znaczne skrócenie czasu operacji (np. 10 razy).
- Ze względu na specyfikę kodowania liczb ze znakiem w systemie U2 w architekturze x86 wprowadzono rozkazy przesunięć arytmetycznych, (np. SAL, SAR), które są bardzo podobne lub identyczne do przesunięć bitowych.

Przesunięcia arytmetyczne (2)

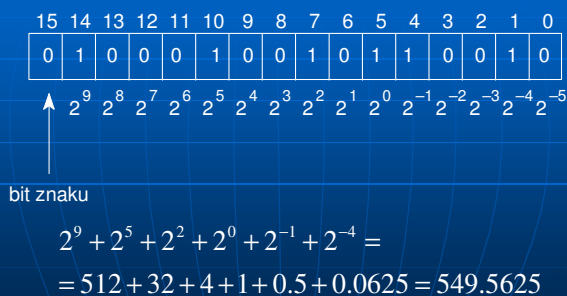
- Przykład realizacji mnożenia przez 2 za pomocą rozkazu przesunięcia arytmetycznego w lewo o jedną pozycję (**SAL BH, 1**).
- Znacznik CF sygnalizuje nadmiar w trakcie działań na liczbach bez znaku, a znacznik OF — na liczbach ze znakiem.

Rozkaz	Zawartość rejestru BH		
	przed wykonaniem rozkazu	po wykonaniu rozkazu	
SAL BH, 1	11111111 (-1)	11111110 (-2)	OF=0, CF=1
	11000000 (-64)	10000000 (-128)	OF=0, CF=1
	00111111 (+63)	01111110 (+126)	OF=0, CF=0
	10111111 (-65)	01111110 (+126)	OF=1, CF=1

Kodowanie liczb mieszanych

- Opisy rozkazów arytmetycznych wykonywanych przez procesor podawane są zazwyczaj przy założeniu, że operacje wykonywane są na liczbach całkowitych.
- Działania mogą być wykonywane także na liczbach ułamkowych i mieszanych — wymaga to przekształcenia algorytmu w taki sposób, by operacje na ułamkach zostały zastąpione przez operacje na liczbach całkowitych.

Przykład kodowania liczby mieszanej

Formaty liczb mieszanych

- Nie ma standardowych formatów liczb mieszanych — przypisanie wag poszczególnym bitom, a więc ustalenie położenia kropki rozdzielającej część całkowitą i ułamkową liczby zależy od decyzji programisty.
- Ustalenie formatu wynika z zakresu zmienności danych i wyników pośrednich, jak również z wymagań dotyczących dokładności obliczeń.
- Dość często spotyka się format *śródpzecinkowy*, w którym połowa bitów ma przypisane wagi o wartościach całkowitych, a pozostałe — ułamkowe

Ułamki dziesiętne a ułamki binarne (1)

- Zazwyczaj dane przekazywane są do programu w postaci liczb dziesiętnych.
- Reprezentacja binarna części całkowitej liczby jest zawsze dokładna.
- Reprezentacja ułamka dziesiętnego w postaci binarnej stanowi na ogół przybliżenie — tylko niektóre liczby, jak np. 0.625 (tj. $0.5 + 0.125$) mają dokładną reprezentację binarną.

Ułamki dziesiętne a ułamki binarne (2)

- Rozwinięcie binarne liczby 0.3 ma postać
 $0.010\ 011\ 001\ 100\ 110\ 011\ 001\ 100\ 110\ 011\ 001\ 100\ \dots = 0.0(1001)$
  - W poniższym programie
- ```
int i; float a = 0, b = 0;
for (i=0; i < 100; i++)
    a = a + 0.3; b = b + 0.25;
printf("\na = %f b = %f", a, b);
```
- zostały wyświetlone wyniki  
a = 29.999971 b = 25.000000

## Obliczenia na liczbach bardzo dużych i bardzo małych (1)

- Przykład: obliczenie stałej czasowej obwodu RC

$$R = 4.7\ \text{M}\Omega, C = 68\ \text{pF}$$

$$RC = 4.7 \cdot 10^6 \cdot 68 \cdot 10^{-12} = 319.6 \cdot 10^{-6}$$

- Wartość R (= 4 700 000) w postaci 24-bitowej liczby binarnej:  
 $R = 01000111\ 10110111\ 01100000$
- Wartość pojemności C (= 0.000 000 000 068) w postaci binarnej ma rozwinięcie nieskończone okresowe.

## Obliczenia na liczbach bardzo dużych i bardzo małych (2)

- Przyjmujemy, że część ułamkowa liczby będzie zajmowała 40 bitów.
  - Trzy najbliższe 40-bitowe liczby binarne do wartości 0.000 000 000 068 mają postać:
- $0.00000000\ 00000000\ 00000000\ 00000000\ 01001010$   
(= 0.000 000 000 067 302 607 931 196 689 605 712 890 625)
  - $0.00000000\ 00000000\ 00000000\ 00000000\ 01001011$   
(= 0.000 000 000 068 212 102 632 969 617 843 627 929 687 5)
  - $0.00000000\ 00000000\ 00000000\ 00000000\ 01001100$   
(= 0.000 000 000 069 121 597 334 742 546 081 542 968 75)
- liczba  $0.00000000\ 00000000\ 00000000\ 00000000\ 01001011$  stanowi więc najlepsze przybliżenie 40-bitowe

## Obliczenia na liczbach bardzo dużych i bardzo małych (3)

- Zatem obliczenie wartości RC wymaga przyjęcia formatu, w którym część całkowita liczby zajmować będzie 24 bity, a część ułamkowa 40 bitów — łącznie 64 bity, czyli 8 bajtów.
- Przy podanym formacie liczby R i C będą zajmować w pamięci po 8 bajtów, przy czym w reprezentacji binarnej liczby R część ułamkowa będzie zawierała same zera (5 bajtów), a w reprezentacji liczby C część całkowita liczby będzie zawierała same zera (3 bajty), a także początkowe 4 bajty części ułamkowej będą wypełnione zerami.

## Liczby zmiennoprzecinkowe (1)

- Podany poprzednio sposób kodowania liczb jest szczególnie nieefektywny jeśli w obliczeniach występują liczby bardzo duże i bardzo małe, co jest charakterystyczne dla obliczeń naukowo-technicznych.
- Radykalną poprawę w tym zakresie przynosi kodowanie zmiennoprzecinkowe (zmiennopozycyjne), w którym skupia się uwagę na cyfrach znaczących liczby, rejestrując jednocześnie położenie kropki rozdzielającej część całkowitą i ułamkową.

## Liczby zmiennoprzecinkowe (2)

- Weźmy pod uwagę omawianą poprzednio liczbę binarną `0.00000000 00000000 00000000 00000000 01001011`
- Spróbujmy przesunąć kropkę w prawo, tak by kropka znalazła się po prawej stronie najbardziej znaczącej cyfry 1 — otrzymamy: `1.001011`
- W tym przypadku kropkę przesunęliśmy o 34 pozycje w prawo.
- Późniejsze odtworzenie oryginalnej liczby będzie możliwe, jeśli obok wartości liczby (z przesuniętą kropką) zapiszemy także liczbę przesunięć (tu: 34).

## Liczby zmiennoprzecinkowe (3)

- Omawiany sposób kodowania wymaga więc przechowywania liczby w postaci dwóch elementów:
- **mantysy**, stanowiącej wartość liczby znormalizowaną do przedziału  $(-2, -1>$  lub  $<1, 2)$
- **wykładnika**, opisującego liczbę przesunięć kropki w prawo lub w lewo

wykładnik

mantysa

|  |  |
|--|--|
|  |  |
|--|--|

## Liczby zmiennoprzecinkowe (4)

$\text{mantysa} \cdot 2^{\text{wykładnik}}$

- Powyższe wyrażenie określa wartość liczby zmiennoprzecinkowej różnej od 0.
- Liczba 0 kodowana jest jako wartość specjalna (pola mantysy i wykładnika wypełnione są zerami).
- Dla liczb różnych od zera wymaga się, by mantysa spełniała *warunek normalizacji*:  
 $1 \leq | \text{mantysa} | < 2$

## Liczby zmiennoprzecinkowe (5)

- Tak więc liczba omawiana liczba przykładowa `0.00000000 00000000 00000000 00000000 01001011` w postaci zmiennoprzecinkowej może być zakodowana jako:

wykładnik

mantysa

|                |          |
|----------------|----------|
| -34 (binarnie) | 1.001011 |
|----------------|----------|

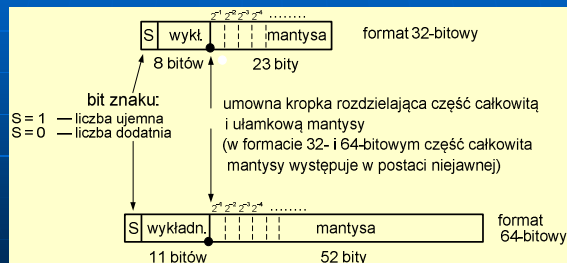
## Standardy kodowania liczb zmiennoprzecinkowych

- Podane zasady kodowania zostały sformalizowane w postaci standardu znanego jako norma IEEE 754.
- Pierwsza wersja standardu została opublikowana w roku 1985, a najnowsza aktualizacja pochodzi z roku 2008.
- W standardzie zdefiniowano formaty liczb zmiennoprzecinkowych, określono także reguły zaokrąglania, postępowanie w przypadkach błędów w obliczeniach, itd.

## Formaty pojedynczej i podwójnej precyzji (1)

- Spośród formatów zdefiniowanych w standardzie IEEE 754 najczęściej używane są:
  - Format 32-bitowy pojedynczej precyzji oznaczany jako *binary32*, w języku C formatowi temu odpowiada typ **float**
  - Format 64-bitowy podwójnej precyzji oznaczany jako *binary64*, w języku C formatowi temu odpowiada typ **double**

## Formaty pojedynczej i podwójnej precyzji (2)



## Formaty pojedynczej i podwójnej precyzji (3)

- Znak mantysy określa skrajny bit z lewej strony.
- W formatach 32- i 64-bitowych pomija się kodowanie części całkowitej mantysy (ale uwzględnia w obliczeniach!) – z warunku normalizacji wynika bowiem, że bit ten jest zawsze równy 1 (dla liczb różnych od 0)

$$1 \leq | \text{mantysa} | < 2$$

## Formaty pojedynczej i podwójnej precyzji (4)

- W standardzie nie przewidziano bitu znaku wykładnika — zamiast tego w *polu wykładnika* zapisuje się wartość wykładnika powiększoną o stałą wartość (127 dla formatu 32-bitowego, 1023 dla formatu 64-bitowego).
- W rezultacie liczba zapisywana w polu wykładnika jest zawsze dodatnia i bit znaku nie jest potrzebny.

## Przykład kodowania liczby 12.25 w formacie 32-bitowym (1)

- Liczbę 12.25 przedstawiamy w postaci iloczynu

$$m \cdot 2^k$$

- Wykładnik potęgi  $k$  musi być tak dobrany, by spełniony był warunek normalizacji mantysy

$$1 \leq m < 2$$

czyli

$$1 \leq \frac{12.25}{2^k} < 2$$

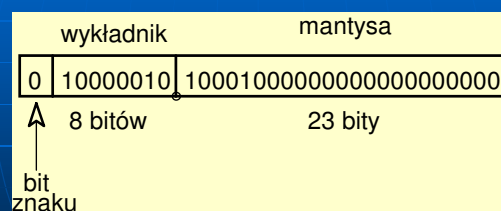
## Przykład kodowania liczby 12.25 w formacie 32-bitowym (2)

- Łatwo zauważyć, że warunek normalizacji jest spełniony, gdy  $k = 3$ . Zatem

$$12.25 = \frac{12.25}{2^3} \cdot 2^3 = 1.53125 \cdot 2^3 = (1.10001)_2 \cdot 2^{130-127} = (1.10001)_2 \cdot 2^{(10000010)_2-127}$$

- Ponieważ część całkowita mantysy nie jest kodowana, więc w polu mantysy zostanie wpisana liczba  $(0.10001)_2$ , zaś w polu wykładnika (po przesunięciu o 127) liczba  $(10000010)_2$ . Ostatecznie otrzymamy

## Przykład kodowania liczby 12.25 w formacie 32-bitowym (3)



## Przykład kodowania liczby $68 \cdot 10^{-12}$

- Poniżej podano liczbę  $68 \cdot 10^{-12}$  zakodowaną w formacie 32-bitowym (float).
- Dokładna wartość zakodowanej liczby w zapisie dziesiętnym wynosi:
- 0.00000000006800000146300888559380837250500917434692

| wykładnik |          | mantysa                 |  |
|-----------|----------|-------------------------|--|
| 0         | 01011101 | 00101011000100010011001 |  |

( $-34 + 127 = 93$ )

## Inne formaty w standardzie IEEE 754 (1)

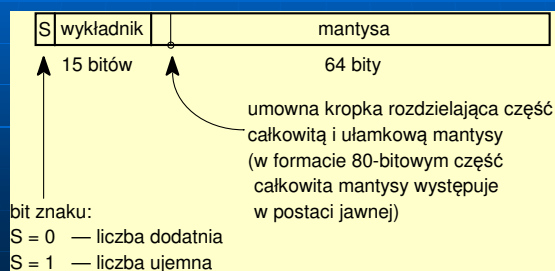
- Oprócz omówionych, standard IEEE 754 definiuje również:
  - Format 16-bitowy (ang. half precision) oznaczany jako *binary16* — mantysa zapisywana jest na 10 (11) bitach, a wykładnik na 5 bitach; format ten stosowany w grafice komputerowej.
  - Format 128-bitowy (ang. quadruple precision) oznaczany jako *binary128* — mantysa zapisywana jest na 112 (113) bitach, a wykładnik na 15 bitach; format ten używany jest w obliczeniach wymagających bardzo dużej dokładności.

## Inne formaty w standardzie IEEE 754 (2)

- Formaty dziesiętne (decimal32, decimal64, decimal128) przeznaczone są do obliczeń finansowych, w których zaokrąglenia muszą być wykonywane wg tych samych reguł co w obliczeniach wykonywanych na papierze.

## Format 80-bitowy

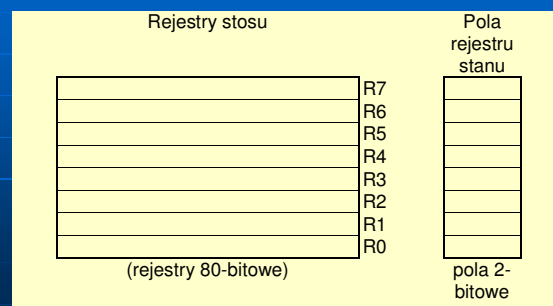
- Koprocesor arytmetyczny stowarzyszony z głównym procesorem x86 wykonuje obliczenia na liczbach w formacie 80-bitowym pośrednim (ang. temporary real)



## Zasady wykonywania obliczeń przez koprocesor arytmetyczny (1)

- Koprocesor arytmetyczny stanowi odrębny procesor, współdziałający z procesorem głównym i znajdujący się w tej samej obudowie.
- W przeszłości koprocesor stanowił oddzielny układ scalony instalowany na płycie głównej komputera.
- Liczby, na których wykonywane są obliczenia, składowane są w 8 rejestrach 80-bitowych tworzących *stos rejestrów koprocesora arytmetycznego*.

## Zasady wykonywania obliczeń przez koprocesor arytmetyczny (2)



### Zasady wykonywania obliczeń przez koprocessor arytmetyczny (3)

- Z każdym rejestrem związane jest 2-bitowe *pole stanu rejestru* (nazywane także *polem znaczeń*); wszystkie pola stanu tworzą 16-bitowy rejestr zwany *rejestrem stanu stosu koprocessora*; interpretacja pola stanu jest następująca:
  - 0 – rejestr zawiera liczbę różną od zera,
  - 1 – rejestr zawiera zero,
  - 2 – rejestr zawiera błędny rezultat,
  - 3 – rejestr jest pusty.

### Zasady wykonywania obliczeń przez koprocessor arytmetyczny (4)

- Rozkazy koprocessora adresują rejestry stosu nie bezpośrednio, ale względem wierzchołka stosu.
- W kodzie assemblerowym rejestr znajdujący się na wierzchołku stosu oznaczany jest ST(0) lub ST, a dalsze ST(1), ST(2),..., ST(7)
- Ze względu na specyficzny sposób adresowania koprocessor arytmetyczny zaliczany jest do procesorów o *architekturze stosowej*.
- Mechanizmy stosu rejestrów koprocessora są analogiczne do mechanizmów stosu w procesorze (m.in. stos rośnie w kierunku malejących numerów rejestrów).

### Lista rozkazów koprocessora arytmetycznego (1)

- Lista rozkazów koprocessora arytmetycznego zawiera rozkazy wykonujące działania na liczbach zmiennoprzecinkowych, w tym rozkazy przesłania, działania arytmetyczne, obliczanie pierwiastka kwadratowego, funkcji trygonometrycznych (sin, cos, tg, arc tg), wykładniczych i logarytmicznych.
- Wszystkie mnemoniki rozkazów koprocessora zaczynają się od litery F (ang. float).

### Lista rozkazów koprocessora arytmetycznego (2)

- Prawie zawsze jeden z argumentów wykonywanej operacji znajduje się na wierzchołku stosu ST(0), nawet jeśli nie jest określony w postaci jawnej.
- Przykładowo, rozkaz mnożenia **fmul vc** powoduje pomnożenie liczby znajdującej się na wierzchołku stosu przez wartość zmiennej vc, a wynik wpisywany w miejsce dotychczasowej wartości na wierzchołku stosu (wskaźnik stosu koprocessora nie zmienia się).

### Przykład: obliczanie wartości $\text{tg } \alpha$

- Przykładowo, do obliczenia wartości funkcji tangens używa się rozkazu FPTAN, który oblicza wartość funkcji dla argumentu (w radianach) podanego na wierzchołku stosu koprocessora.
- W wyniku podaje dwie liczby — ich iloraz stanowi wartość funkcji (bezpośrednio po rozkazie FPTAN należy wykonać rozkaz FDIV (bez operandów)).

|       |                       |                           |             |                               |
|-------|-----------------------|---------------------------|-------------|-------------------------------|
|       |                       | FPTAN                     |             |                               |
|       |                       | $\text{tg } \alpha = p/q$ |             |                               |
| ST(0) | $\pi/3 \approx 1.047$ |                           | q           | 1 ST(0)                       |
| ST(1) | inna liczba           |                           | p           | $1.73 \approx \sqrt{3}$ ST(1) |
|       |                       |                           | inna liczba | ST(2)                         |

### Przykład: obliczanie wartości wyróżnika trójkianu kwadratowego (1)

- Zakładamy, że wartości współczynników trójkianu  $a, b, c$  przechowywane są w zmiennych, odpowiednio **va, vb, vc**

|                |           |              |
|----------------|-----------|--------------|
| <b>va</b>      | <b>dq</b> | <b>1.0</b>   |
| <b>vb</b>      | <b>dq</b> | <b>5.5</b>   |
| <b>vc</b>      | <b>dq</b> | <b>-15.0</b> |
| <b>liczba4</b> | <b>dq</b> | <b>4.0</b>   |

### Przykład: obliczanie wartości wyróżnika trójmianu kwadratowego (2)

finit ; inicjalizacja koprocatora  
; załadowanie wartości 'b' na wierzchołek stosu  
; koprocatora  
fld vb

|   |       |
|---|-------|
| b | st(0) |
|---|-------|

fmul st(0), st(0) ; obliczenie  $b^2$

|       |       |
|-------|-------|
| $b^2$ | st(0) |
|-------|-------|

### Przykład: obliczanie wartości wyróżnika trójmianu kwadratowego (3)

; załadowanie wartości 'a' na wierzchołek stosu  
fld va

|       |       |
|-------|-------|
| $b^2$ | st(1) |
| a     | st(0) |

fmul vc ; mnożenie  $a * c$

|       |       |
|-------|-------|
| $b^2$ | st(1) |
| ac    | st(0) |

### Przykład: obliczanie wartości wyróżnika trójmianu kwadratowego (4)

fmul liczba4 ; obliczenie  $4 * (a * c)$

|       |       |
|-------|-------|
| $b^2$ | st(1) |
| $4ac$ | st(0) |

fsubp st(1), st(0) ; obliczenie  $b^2 - 4ac$

|             |       |
|-------------|-------|
| $b^2 - 4ac$ | st(1) |
| $4ac$       | st(0) |

; litera **p** (pop) w mnemoniku fsub**p** oznacza  
; polecenie usunięcia liczby z wierzchołka stosu  
; koprocatora

|             |       |
|-------------|-------|
| $b^2 - 4ac$ | st(0) |
|-------------|-------|

### Przykład: obliczanie wartości wyróżnika trójmianu kwadratowego (5)

; obliczenie pierwiastka z liczby na wierzchołku  
; stosu koprocatora  
fsqrt

|                    |       |
|--------------------|-------|
| $\sqrt{b^2 - 4ac}$ | st(0) |
|--------------------|-------|

## Rejestr stanu koprocatora

- Rejestr stanu koprocatora zawiera różne pola informujące o przebiegu obliczeń, wystąpieniu specjalnych warunków, określa położenie wierzchołka stosu i inne informacje.
- Zawartość rejestru stanu koprocatora może być przesłana do rejestru AX za pomocą rozkazu

fistsw ax

- W języku C rejestr ten można odczytać za pomocą funkcji **\_status87**

| znaczniki wyjątków |    |    |    |    |    |    |    |    |    |    |    |    |    |    |   |
|--------------------|----|----|----|----|----|----|----|----|----|----|----|----|----|----|---|
| 15                 | 14 | 13 | 12 | 11 | 10 | 9  | 8  | 7  | 6  | 5  | 4  | 3  | 2  | 1  | 0 |
| C3                 | ST |    |    | C2 | C1 | C0 | ES | SF | PE | UE | OE | ZE | DE | IE |   |

## Rejestr sterujący koprocatora (1)

- Rejestr sterujący koprocatora zawiera pola, które określają sposób działania koprocatora.
- Zawartość tego rejestru zmienia się wyłącznie wskutek jawnego załadowania go przez program, np. za pomocą rozkazu **fldcw**

tryb\_pracy dw 037FH ; typowa wartość

-----  
fldcw tryb\_pracy



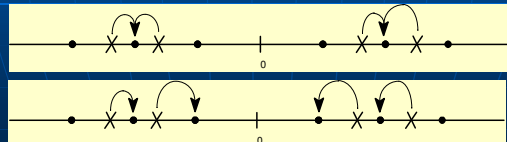
## Rejestr sterujący koprocesora (2)

|                     |    |    |    |    |   |   |    |   |   |    |    |    |    |    |    |
|---------------------|----|----|----|----|---|---|----|---|---|----|----|----|----|----|----|
| maskowanie wyjątków |    |    |    |    |   |   |    |   |   |    |    |    |    |    |    |
| 15                  | 13 | 12 | 11 | 10 | 9 | 8 | 7  | 6 | 5 | 4  | 3  | 2  | 1  | 0  |    |
| IC                  |    |    |    | RC |   |   | PC |   |   | PM | UM | OM | ZM | DM | IM |

- Poprzez ustawienie odpowiednich bitów w tym rejestrze można określić reguły zaokrąglania, sposób reagowania koprocesora na pewne zdarzenia w trakcie obliczeń (np. dzielenie przez zero) i inne.
- Zawartość rejestru sterującego koprocesora można także odczytać i zapisać na poziomie języka C za pomocą funkcji **\_control87**

## Rodzaje zaokrąglania

- Bity RC określają rodzaj stosowanego zaokrąglania (do liczby reprezentowalnej w formacie zmiennoprzecinkowym, na rysunku w postaci kropki):
  - 00 — zaokrąglenie do liczby najbliższej (zob. rys.)
  - 11 — zaokrąglenie w kierunku zera (zob. rys.)
  - 01 — zaokrąglenie w dół (w kierunku  $-\infty$ )
  - 10 — zaokrąglenie w górę (w kierunku  $+\infty$ )

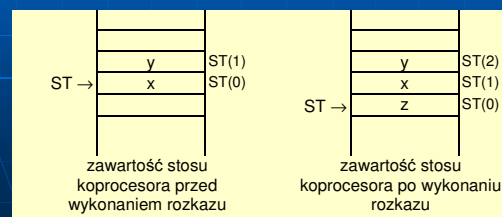


## Rozkazy przesyłania danych (1)

- W wielu obliczeniach wykonywanych przez koprocesor jednym z argumentów jest rejestr będący wierzchołkiem stosu rejestrów koprocesora.
- W operacjach przesyłania danych podstawowe znaczenia mają dwa rozkazy:
  - FLD** — ładowanie na wierzchołek stosu koprocesora liczby zmiennoprzecinkowej pobranej z lokacji pamięci lub ze stosu koprocesora;
  - FST** — przesłanie zawartości wierzchołka stosu do lokacji pamięci lub do innego rejestru stosu koprocesora.

## Rozkazy przesyłania danych (2)

```
z    dq    -27.6082
-    -    -    -    -
      fld    z
```


Rozkazy przesyłania danych (3)

- Obok podstawowych rozkazów FLD i FST istnieje kilka odmian tych rozkazów przeznaczonych do różnych zastosowań.
- Rozkaz FILD pobiera z pamięci liczbę całkowitą w kodzie U2, następnie zamienia ją na liczbę zmiennoprzecinkową w formacie 80-bitowym i zapisuje na stosie rejestrów koprocesora.
- Rozkaz FIST przesyła liczbę z wierzchołka stosu do lokacji pamięci z jednoczesnym przekształceniem jej na format całkowity w kodzie U2.

Rozkazy przesyłania danych (4)

- Argumentami rozkazów koprocesora mogą być więc zawartości rejestrów stosu koprocesora st(0), st(1), ..., st(7) lub zawartości lokacji pamięci. Koprocesor może odczytywać lub zapisywać do pamięci liczby zmiennoprzecinkowe 32-, 64- i 80-bitowe, jak również liczby całkowite (w kodzie U2) 16-, 32- i 64-bitowe. Akceptowane są również liczby w kodzie BCD.
- Zawartości rejestrów procesora (np. ECX) nie mogą być argumentami rozkazów koprocesora – z tego względu poniższy rozkaz jest błędny:

```
fld    ecx ; błąd !
```

Rozkazy przesyłania danych (5)

- Dostępnych jest kilka rozkazów, które wpisują stałe matematyczne na wierzchołek stosu:

FLDZ	– ładowanie 0
FLD1	– ładowanie 1
FLDPI	– ładowanie π
FLDL2E	– ładowanie $\log_2 e$
FLDL2T	– ładowanie $\log_2 10$
FLDLG2	– ładowanie $\log_{10} 2$
FLDLN2	– ładowanie $\log_e 2$

Działania arytmetyczne (1)

- Działania arytmetyczne wykonywane są przez rozkazy:

FADD	dodawanie
FSUB	odejmowanie
FMUL	mnożenie
FDIV	dzielenie

na operandach oznaczonych jako <źródło> i <cel> — rezultat wpisywany jest do <cel>

- Podstawowy format jest następujący:

<cel> ← <cel> { +, -, *, / } źródło
                     pierwszy operand   **drugi operand**

Działania arytmetyczne (2)

- We wszystkich przypadkach jednym z operandów musi być wierzchołek stosu.

- Przykładowo rozkaz

FDIV   ST(5), ST(0)
 wykonuje obliczenie

$$ST(5) \leftarrow \frac{ST(5)}{ST(0)}$$

Działania arytmetyczne (3)

- Jeden z operandów może znajdować się w pamięci — w zapisie asemblerowym takich rozkazów pomija się operand ST(0), np. rozkaz

FSUB   qword PTR wymiar
 wykonuje obliczenie

$ST(0) \leftarrow ST(0) - \text{wymiar}$

- Symbol **qword** oznacza, że zmienna **wymiar** jest 64-bitowa (double), **dword** oznacza zmienną 32-bitową, a **word** oznacza zmienną 16-bitową.
- Jeśli operand w pamięci jest liczbą całkowitą w kodzie U2, to stosuje się mnemonik rozkazu z dodatkową literą **I**, np.

FIADD   word PTR współczynnik

Wartości specjalne w koprocesorze arytmetycznym (1)

- Złożone obliczenia numeryczne trwają czasami wiele godzin czy nawet dni.
- Wystąpienie nadmiaru lub niedomiaru nie powinno powodować załamania programu (praktyka wskazuje, że w złożonych obliczeniach wyniki pośrednie z nadmiarem czy niedomiarem często mają niewielki wpływ na wynik końcowy).

Wartości specjalne w koprocesorze arytmetycznym (2)

- Spośród dopuszczalnych wartości liczb wyłączono niektóre i nadano im znaczenie specjalne — takie liczby określane są terminem *wartości specjalne*.
- Wartości specjalne mogą być argumentami obliczeń tak jak zwykłe liczby — jeśli jeden z argumentów jest wartością specjalną, to wynik jest niekiedy też wartością specjalną.
- W koprocesorze arytmetycznym przyjęto, że wszystkie liczby, których pole wykładnika zawiera same zera lub same jedynki traktowane są jako wartości specjalne.

Wartości specjalne w koprocesorze arytmetycznym (3)

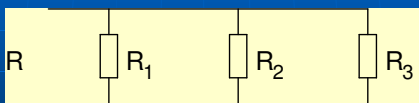
- W szczególności wyróżnia się następujące wartości specjalne:
  - liczba 0 (pole mantysy i wykładnika zawiera wyłącznie bity o wartości 0);
  - nieskończoność (pole mantysy zawiera same zera, pole wykładnika zawiera same jedynki);
  - liczby z niedomiarem (pole wykładnika zawiera same zera, pole mantysy jest różne od zera);
  - nieliczby (NaN) (pole wykładnika zawiera same jedynki, pole mantysy jest różne od zera).

Wartości specjalne w koprocesorze arytmetycznym (4)

- W zależności od ustawienia bitów w rejestrze sterującym koprocesora, wystąpienie wartości specjalnej może powodować generowanie wyjątku koprocesora, albo też obliczenia mogą być kontynuowane.

Przykład — obliczanie rezystancji wypadkowej (1)

- Wartość rezystancji R dla podanego układu można wyznaczyć z zależności

$$R = \frac{1}{\frac{1}{R_1} + \frac{1}{R_2} + \frac{1}{R_3}}$$

Przykład — obliczanie rezystancji wypadkowej (2)

- Jeśli jedna z rezystancji ma wartość 0, to wystąpi dzielenie przez 0, a w ślad za tym koprocesor wygeneruje wyjątek.
- Jeśli jednak przez rozpoczęciem obliczeń do bitu **ZM** w rejestrze sterującym koprocesora zostanie wpisane 1, to wyjątek nie wystąpi, a wynikiem dzielenia będzie wartość specjalna „nieskończoność” (same jedynki w polu wykładnika, same zera w polu mantysy).
- Zatem, zamaskowanie wyjątku "dzielenie przez zero" pozwala na poprawne obliczenie rezystancji R podanego układu, także w przypadku, gdy wartość rezystancji R1 lub R2 lub R3 wynosi 0.

Niedokładny wynik

- Charakterystycznym przykładem wyjątku, który prawie zawsze jest maskowany jest *niedokładny wynik*, który sygnalizowany jest przez ustawienie bitu PE (ang. precision exception).
- Wyjątek *niedokładny wynik* powstaje, gdy wynik operacji nie może być dokładnie przedstawiony w żądanym formacie, np. wynik obliczenia

$$1/3 = (0.010101...)_{2}$$

ma okresowe nieskończone rozwinięcie binarne i nie może być przedstawiony dokładnie w postaci liczby zmiennoprzecinkowej, w której mantysa zajmuje ustaloną liczbę bitów.

Niedozwolona operacja

- Wyjątek *niedozwolona operacja* powstaje, gdy niemożliwe jest żadne inne działanie, np. próba obliczenia pierwiastka z liczby ujemnej, próba użycia pustego rejestru stosu.
- Jeśli bit IE jest zamaskowany (tj. IM = 1), to wynikiem operacji jest *nieliczba* – NaN (ang. Not a Number).
- Przykładowo, jeśli bit IE jest zamaskowany, to rozkaz FSQRT dla operandu -2 daje wynik:

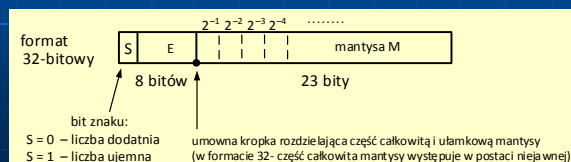
1	11	...	1	1	100	.....	0

Zakresy liczb zmiennoprzecinkowych

- W formacie 32-bitowym można kodować liczby o wartościach do $3.40 \cdot 10^{38}$, a w formacie 64-bitowym nawet do $1.80 \cdot 10^{308}$.
- Możliwe jest także kodowanie liczb bardzo małych, np. w formacie 64-bitowym można zakodować z zadowalającą dokładnością (ok. 14 cyfr dziesiętnych) liczby bliskie $2.23 \cdot 10^{-308}$.
- Takie same zakresy dotyczą również liczb ujemnych.

Uwagi o obliczeniach w arytmetyce zmiennoprzecinkowej (1)

- W przeciwieństwie do stałoprzecinkowych reprezentacji liczb całkowitych, reprezentacja zmiennoprzecinkowa liczb jest reprezentacją przybliżoną.
- Poniżej rozpatrzmy ten problem na przykładzie kodowania w formacie 32-bitowym (float).

Uwagi o obliczeniach w arytmetyce zmiennoprzecinkowej (2)

- Dokładna reprezentacja liczb całkowitych w formacie 32-bitowym możliwa jest dla liczb o wartości bezwzględnej mniejszej od 2^{24} , tj. takich, których rozwinięcie binarne mantysy zawiera nie więcej niż 24 bity.
- W tabeli podanej na następnym slajdzie można zauważyć, że w formacie 32-bitowym niektóre liczby całkowite większe od 2^{24} (16 777 216) są zastępowane przez ich przybliżenia. W tym przypadku konieczne jest usunięcie najmniej znaczących bitów, ponieważ pole mantysy jest 24 (23) bitowe.

Uwagi o obliczeniach w arytmetyce zmiennoprzecinkowej (3)

Liczba	Reprezentacja zmiennoprzecinkowa w formacie 32-bitowym (float)		
	wykładnik ₁₀	mantysa ₁₆	wartość ₁₀
$2^{24} - 4 = 16777212$	150	FFFFFC	16777212
$2^{24} - 3 = 16777213$	150	FFFFFD	16777213
$2^{24} - 2 = 16777214$	150	FFFFFE	16777214
$2^{24} - 1 = 16777215$	150	FFFFFF	16777215
$2^{24} = 16777216$	151	800000	16777216
$2^{24} + 1 = 16777217$	151	800000	16777216
$2^{24} + 2 = 16777218$	151	800001	16777218
$2^{24} + 3 = 16777219$	151	800002	16777220
$2^{24} + 4 = 16777220$	151	800002	16777220

Uwagi o obliczeniach w arytmetyce zmiennoprzecinkowej (4)

- W arytmetyce zmiennoprzecinkowej wyniki obliczeń są przybliżone.
- W praktyce można przyjąć, że reprezentacja dziesiętna liczb typu float nie powinna zajmować więcej niż 6-7 pozycji, a liczb typu double – 14 pozycji. W takich przypadkach do wyświetlania liczb na ekranie może być wygodny format wykładniczy e, np. 3.3589e-12 (dostępny w językach wysokiego poziomu).

Uwagi o obliczeniach w arytmetyce zmiennoprzecinkowej (5)

- W szczególności, w przypadku operacji dodawania dwóch liczb, z których jedna jest bardzo duża, a druga bardzo mała, wartość wyniku jest określona wyłącznie przez wartość liczby bardzo dużej.
- W przypadku sumowania większej ilości liczb należy dodawać liczby w kolejności od najmniejszej do największej.

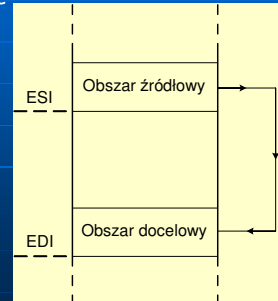
Uwagi o obliczeniach w arytmetyce zmiennoprzecinkowej (6)

- Poruszone problemy ilustruje poniższy fragment programu w języku C.

```
float a = 17000000.0, b = 16999999.0;
printf("\n%e\n", a-b );
// na ekranie zostanie wyświetlona wartość 0
```

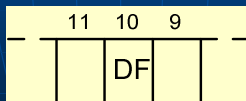
Rozkazy wykonywane na blokach danych (1)

- W wielu programach występuje przepisywanie dużych obszarów danych a także ich przeszukiwanie — operacje te można zrealizować w konwencjonalny sposób, stosując zwykłą pętlę rozkazową.
- W architekturze x86 dostępne są jednak specjalnie zaprojektowane rozkazy realizujące takie operacje jako wewnętrzne działania procesora.

Rozkazy wykonywane na blokach danych (2)

- Rozkaz **MOVS** powoduje przesłanie bajtu wskazanego przez adres zawarty w rejestrze ESI do lokacji pamięci wskazanej przez rejestr EDI, i następnie zawartości obu tych rejestrów są:
  - zwiększane o 1, gdy bit DF w rejestrze stanu procesora zawiera 0;
  - zmniejszane o 1, gdy bit DF w rejestrze stanu procesora zawiera 1.

Rozkazy wykonywane na blokach danych (3)

- Rozkaz **MOVSW** powoduje przesłanie słowa (16 bitów), a rozkaz **MOVSD** powoduje przesłanie podwójnego słowa (32 bity) — odpowiednio zmieniają się też (o 2 lub 4) zawartości rejestrów indeksowych ESI i EDI.
- Rozkaz **CLD** wpisuje 0 do znacznika DF, a rozkaz **STD** wpisuje 1 do znacznika DF.

Przedrostek powtarzania REP

- Przedrostek powtarzania REP (kod F3H) umieszczony przed rozkazem MOVS, MOVSW lub MOVSD, powoduje powtarzanie wykonywania rozkazu — po każdym powtórzeniu zawartość rejestru ECX jest zmniejszana o 1, a gdy ECX = 0, to powtarzanie zostaje zakończone.

Przykład kopiowania obszaru pamięci

```
liczby_pierwsze    db    2, 3, 5, 7, 11, 13
                  db    17, 19, 23, 29, 31
                  db    37
tablica            db    12 dup (?)

mov    ecx, 12
cld
mov    esi, OFFSET liczby_pierwsze
mov    edi, OFFSET tablica
REP    movsb
```

Inne operacje blokowe

- Rozkazy LODS... (np. LODSW) i STOS... można uważać za uproszczone wersje rozkazu MOVS...
- Rozkaz LODS... przesyła zawartość 1-, 2- lub 4 bajtowego obszaru wskazanego przez rejestr ESI do rejestru AL, AX lub EAX.
- Rozkaz STOS... przesyła zawartość rejestru AL, AX lub EAX do lokacji pamięci wskazanej przez rejestr EDI; rozkaz STOS... poprzedzony przedrostkiem REP jest przydatny do inicjalizacji dużych obszarów pamięci.
- Do porównywania zawartości obszarów pamięci używane są rozkazy CMPS i SCAS

Zasady kodowania instrukcji (rozkazów) (1)

- Wszelkie informacje w komputerze kodowane są w postaci ciągów zerojedynkowych — taka postać informacji wynika ze stosowania elementów elektronicznych, które pracują pewnie i stabilnie jako elementy dwustanowe.
- Zatem również poszczególne instrukcje (rozказы) programu muszą być przedstawiane w postaci ciągów zero-jedynkowych; producent procesora (np. firma Intel) ustala szczegółowe zasady kodowania rozkazów, przyporządkowując każdemu z nich ustalony ciąg zer i jedynek; przykładowo rozkazom mnożenia i dzielenia przypisano następujące kody:

Zasady kodowania instrukcji (rozkazów) (2)

mnożenie liczb 8-bitowych bez znaku 11110110..100
mnożenie liczb 32 (lub 16)-bitowych bez znaku 11110111..100
mnożenie liczb 8-bitowych ze znakiem 11110110..101
mnożenie liczb 32 (lub 16)-bitowych ze znakiem 11110111..101
dzielenie liczby 16-bitowej bez znaku przez liczbę 8-bitową 11110110..110
dzielenie liczby 64 (lub 32)-bitowej bez znaku przez liczbę 32 (16)-bitową 11110111..110
dzielenie liczby 16-bitowej ze znakiem przez liczbę 8-bitową 11110110..111
dzielenie liczby 64 (lub 32)-bitowej ze znakiem przez liczbę 32 (16)-bitową 11110111..111

Kodowanie operacji dwuargumentowych (1)

- Ciąg zerojedynkowy opisujący instrukcję, która wykonuje operację dwuargumentową, np. dodawania $W \leftarrow A + B$ powinien zawierać następujące elementy (pola):
  1. kod operacji (zakodowany opis wykonywanych czynności);
  2. położenie pierwszego operandu (A);
  3. położenie drugiego operandu (B);
  4. informacje dokąd przesłać wynik (W);
  5. gdzie znajduje się kolejna instrukcja do wykonania ? (tylko wyjątkowo, jeśli w procesorze nie jest używany wskaźnik instrukcji).

Kodowanie operacji dwuargumentowych (2)

- Konstruktorzy procesorów, wybierając sposób kodowania rozkazów, zwracają szczególną uwagę na możliwość kodowania programów za pomocą możliwie krótkiego kodu.
- W celu zmniejszenia liczby bitów rozkazu w wielu procesorach, w tym także w architekturze x86, przyjęto różne ograniczenia:
  1. wynik operacji przesyłany do lokacji, w której dotychczas znajdował się pierwszy operand (A);

Kodowanie operacji dwuargumentowych (3)

2. co najwyżej jeden operand (A albo B) może wskazywać na lokację pamięci, drugi operand lub oba operandy muszą wskazywać na rejestry;
3. położenie lokacji pamięci może być określone przez zawartość rejestru indeksowego.

Podstawowy format rozkazu w architekturze x86 (1)

- W architekturze x86 zdefiniowano kilkanaście formatów rozkazów sterujących (skoków) i niesterujących.
- Formaty rozkazów niesterujących wywodzą się z tzw. formatu podstawowego.

Pierwszy bajt		Drugi bajt			Trzeci bajt (opcjonalny)			Kolejne bajty
kod operacji	d	w	mod	reg	r/m	ss	index	base
								Pole przesunięcia
bajt SIB								

Podstawowy format rozkazu w architekturze x86 (2)

- Trzybitowe pole **reg** identyfikuje rejestr procesora, w którym znajduje się jeden z operandów.
- Jeśli przed kodem rozkazu zostanie umieszczony dodatkowy bajt 66H (*przedrostek rozmiaru operandu*), to działanie zostanie wykonane na operandzie 16-bitowym (a nie na 32-bitowym)

reg	000	001	010	011	100	101	110	111
w = 0	AL	CL	DL	BL	AH	CH	DH	BH
w = 1	AX	CX	DX	BX	SP	BP	SI	DI
w = 1	EAX	ECX	EDX	EBX	ESP	EBP	ESI	EDI

Podstawowy format rozkazu w architekturze x86 (3)

- Przyjęty sposób kodowania, w zależności od stanu bitu **d** umożliwia przesłanie wyniku do:
  - objektu wskazanego przez pole r/m, gdy **d = 0**;
  - objektu wskazanego przez pole reg, gdy **d = 1**;

Podstawowy format rozkazu w architekturze x86 (4)

- Drugi operand może znajdować się także w rejestrze (gdy dwubitowe pole **mod=11**) — w takim przypadku kod rejestru podany jest w 3-bitowym polu **r/m**
- Jeśli drugi operand znajduje się w lokacji pamięci (gdy pole mod=00,01,10), to pole **r/m** określa sposób obliczania adresu efektywnego wg podanej tablicy.

Podstawowy format rozkazu w architekturze x86 (5)

r/m	
000	EAX + przesunięcie
001	ECX + przesunięcie
010	EDX + przesunięcie
011	EBX + przesunięcie
100	sposób oblicz. określa bajt SIB
101	EBP + przesunięcie
110	ESI + przesunięcie
111	EDI + przesunięcie

Podstawowy format rozkazu w architekturze x86 (6)

- Pole **mod** określa długość (liczbę bajtów) pola przesunięcia.
- W przypadku mod=00 pole przesunięcia nie występuje, gdy mod = 01, to pole przesunięcia jest 1-bajtowe, a gdy mod = 10, to pole przesunięcia jest 4-bajtowe.

Kodowanie złożonych schematów adresowania (1)

- W architekturze x86 wartość wyrażenia adresowego rozkazu może zależeć od zawartości dwóch rejestrów bazowego i indeksowego, np.

add   edx, tablica[ebx+esi]

- Kodowanie takich rozkazów wymaga wprowadzenia dodatkowego bajtu oznaczonego symbolem **SIB**.
- Obecność tego bajtu wskazuje pole **r/m=100** (w drugim bajcie).

Kodowanie złożonych schematów adresowania (2)

Trzeci bajt (opcjonalny)			Kolejne bajty
ss	index	base	Pole przesunięcia
(bajt SIB)			

- Pole **base** (3 bity) określa rejestr bazowy, a pole **index** (3 bity) określa rejestr indeksowy.
- Pole **ss** (2 bity) określa współczynnik skalowania, np. **sub   wyniki[ecx+edi*4], bx**

Kodowanie złożonych schematów adresowania (3)

- Jeśli występuje bajt SIB, to w trakcie obliczania wartości adresu efektywnego zawartość drugiego rejestru modyfikacji jest mnożona przez współczynnik skalowania, który przyjmuje wartości: 1 (gdy ss=00), 2 (gdy ss=01), 4 (gdy ss=10), 8 (gdy ss=11).

Przypadki szczególne kodowania (1)

- W podanej wcześniej tabeli wymieniono 8 różnych sposobów obliczania adresu efektywnego, ale w każdym z nich zawartość pola przesunięcia jest sumowana z zawartością jakiegoś rejestru.
- W praktyce programowania zdarza się dość często, że adres lokacji pamięci, na której ma być wykonana operacja podany jest w polu przesunięcia i nie potrzeba do niego niczego dodawać — wydaje się, że konstruktorzy procesora nie uwzględnili tego przypadku.

Przypadki szczególne kodowania (2)

- Powstała sytuację rozwiązano poprzez wprowadzenie przypadku specjalnego: gdy pola **mod=00** i **r/m=101**, to adres efektywny określony jest wyłącznie przez zawartość 32-bitowego pola przesunięcia (indeksowanie nie występuje).

Przykłady kodowania (1)

Pierwszy bajt		Drugi bajt		Trzeci bajt	Czwarty bajt	Piąty bajt	Szesty bajt
Kod operacji	dw	mod	reg	r/m	Przesunięcie		
mov DL, [ESI] + 800							
10001010		10010110		00100000	00000011	00000000	00000000

sub DX, 0B30AH				
01100110	10000001	11101010	00001010	10110011

Przykłady kodowania (2)

	Pierwszy bajt	Drugi bajt	
jz	01110100	przesunięcie	warunek spełniony gdy ZF = 1
jnz	01110101	przesunięcie	warunek spełniony gdy ZF = 0
jc	01110010	przesunięcie	warunek spełniony gdy CF = 1
jnc	01110011	przesunięcie	warunek spełniony gdy CF = 0